

ELM

Qüvvət elmdədir...

Nizami Gəncəvi

НАУКА

Орган Президиума Национальной академии наук Азербайджана

SCIENCE

Newspaper of the Presidium of the Azerbaijan National Academy of Sciences

Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası Rəyasət Heyətinin orqanı

№ 10 (1450)

Cümə, 14 mart 2025-ci il

Qəzet 1984-cü ildən nəşr olunur

Prezident İlham Əliyev Nizami Gəncəvi Beynəlxalq Mərkəzinin həmsədrələrini və İdarə Heyətinin üzvlərini qəbul edib

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev martın 12-də Nizami Gəncəvi Beynəlxalq Mərkəzinin həmsədrəri Vayra Vike-Freyberqanı və İsmail Serageldini, keçmiş dövlət və hökumət başçılarını, Mərkəzin İdarə Heyətinin üzvlərini qəbul edib.

AZƏRTAC xəbər verir ki, qonaqlar, ilk növbədə, COP29-un Azərbaycanda yüksək səviyyədə təşkil olunması və uğurla keçirilməsi münasibətilə dövlətimizin başçısına təbriklərini çatdırdılar. Onlar iqlim gündəliyi və iqlim maliyyələş-

dirilməsi ilə əlaqədar çox vacib qərarların məhz Bakıda qəbul olunduğunu vurğuladılar.

Prezident İlham Əliyev Nizami Gəncəvi Beynəlxalq Mərkəzinin İdarə Heyətinin üzvlərinə COP29-da fəal iştirak etdiklərinə görə təşəkkürünü bildirdi. COP29 zamanı Nizami Gəncəvi Beynəlxalq Mərkəzi tərəfindən 16-dan artıq müxtəlif panelin təşkil edildiyini, həmçinin Mərkəzin ayrıca pavilyonunun fəaliyyət göstərdiyini xatırladan dövlətimizin başçısı bütün bunların COP gündəliyinin irəli aparılması işinə töhfə verdiyini dedi.

Vayra Vike-Freyberqa və İsmail Serageldin qeyd etdilər

ki, Mərkəz böyük Azərbaycan şairi Nizaminin məhz humanizm prinsiplərinə, ideyalarına və fəlsəfəsinə əsaslanaraq, dünya miqyasında humanizmin təşviqinə öz töhfəsini verir.

Dövlətimizin başçısı vurğuladı ki, Mərkəzin dahi Azərbaycan şairi və müfəkkiri Nizami Gəncəvinin fəlsəfi əsasında dünya miqyasında həyata keçirdiyi fəaliyyəti təqdir olunur. Bu təsisatın beynəlxalq gündəlikdə duran vacib məsələlərin müzakirəsi baxımından aktiv şəkildə fəaliyyət göstərdiyini, onların həlli yollarının tapılmasına töhfəsini verdiyini deyən Pre-

zident İlham Əliyev bu xüsusda XII Qlobal Bakı Forumunun əhəmiyyətini qeyd etdi və bu tədbirin yeni dünya düzəninə formalaşdırılması ilə bağlı vacib mövzulara həsr olduğunu vurğuladı.

Forumda dünyanın müxtəlif regionlarından 400-ə yaxın nüfuzlu siyasi xadimin iştirak edəcəyini bildiren İsmail Serageldin tədbirdə qlobal aktual problemlərə, bu xüsusda çoxtərəfli diplomatiya və çoxqütblü dünya, BMT-nin gələcək üçün paktı, yeni dünya düzəninə formalaşdırılması, orta güclər və onların yeni dünya düzəninə rolu, postmünaqişə dövründə bərpa-quruculuq iş-

ləri və bu kimi digər vacib mövzulara həsr edilən panel və müzakirələrin keçiriləcəyini bildirdi.

Prezident İlham Əliyev 2026-cı ildə Azərbaycanın BMT-nin Ümumdünya Şəhərsalma Forumuna ev sahibliyi edəcəyini deyərək, bu çərçivədə də ölkəmizlə Nizami Gəncəvi Beynəlxalq Mərkəzi və BMT institutları arasında əməkdaşlığın əhəmiyyətinə toxundu.

Dövlətimizin başçısı Mərkəzin İdarə Heyətinin üzvlərinin müxtəlif suallarını cavablandırdı.

Görüş müzakirələrlə davam etdi.

AMEA rəhbəri: Akademiyanın 80 illik yubileyini Azərbaycan elminin hesabatı kimi dəyərləndiririk

Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının 80 illik yubileyi ərəfəsində onun indiyədək qazandığı nailiyyətlərdən və qarşısında duran vəzifələrdən danışarkən ilk növbədə bu elm məbədinin tarixinə nəzər salmaq məqsəduyğun olar.

Bu barədə AZƏRTAC-a müsahibəsində Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının (AMEA) prezidenti akademik İsa Həbibbəyli söyləyib.

1923-1945-ci illər və ya Akademiyanın yaranması üçün hazırlıq dövrü

AMEA prezidenti diqqətə çatdırıb ki, akademiyanın təməli əslində 1923-cü ildə Azərbaycanı Tədqiq və Tətebbö Cəmiyyətinin qurulması ilə qoyulub: "Bu, Azərbaycanda ilk elm yönümlü akademik qurum kimi tarixə daxil olub. 1929-cu ildə bu cəmiyyət yenidən təşkil edilərək Azərbaycan Dövlət Elmi-Tədqiqat İnstitutu adlandırılıb və elmin təşkilatlanması üzrə qısa müddət ərzində müəyyən işlər görüb.

Lakin sistemli halda Azərbaycanda akademik qurumların fəaliyyəti 1932-ci ildə SSRİ Elmlər Akademiyasının Zaqafqaziya filialının Azərbaycan şöbəsinin yaradılması ilə başlanıb. Bundan sonra Azərbaycan şöbəsinin tərkibində elmi istiqamətlər üzrə sektorlar yaradılıb, sonra onlar institutlara çevrilib. 1935-ci ildən isə SSRİ Elmlər Akademiyasının Zaqafqaziya filialının Azərbaycan şöbəsi müstəqil filial kimi fəaliyyətini davam etdirib. Nəticədə SSRİ Elmlər Akademiyasının Azərbaycan filiali bilavasitə mərkəzlə əlaqəli şəkildə elmi müəssisələr açıb, böyük layihələr həyata keçirmək imkanı qazanıb. Hesab edirəm ki, Zaqafqaziya filialının Azərbaycan şöbəsi, SSRİ Elmlər Akademiyasının Azərbaycan filiali ölkəmizdə müstəqil akademiyanın yaranması üçün hazırlıq dövrü idi. Həmin dövrdə Azərbaycanda müxtəlif elm sahələri üzrə alimlər yetişib, institutlar formalaşmış, elmi nəşrlər ərəşəyə gətirilib. Bütün bunların əsasında 1945-ci il martın 27-də Azərbaycan filialının bazasında Azərbaycan SSR Elmlər Akademiyası təsis edilib. Akademiyanın ilk prezidenti Mirsədulla Mirqasımov, vitse-prezidentləri akademiklər Şamil Əzizbəyov və Heydər Hüseynov, akademik-katibi isə akademik Mirrəli Qaşqay olub. Martın 31-də akademiyanın birinci Ümumi yığıncağında rəhbər orqanların seçilməsi ilə yanaşı, ilk Nizamnaməsi də təsdiq olunub. Beləliklə, akademiya fəaliyyətə başlayıb".

Akademiyanın intibah dövrü və Azərbaycanda elmi məktəblərin formalaşması

AMEA rəhbəri vurğulayıb ki, Azərbaycanda milli təfəkkürün formalaşmasında, azərbaycançılıq ideyalarının yaranmasında, inkişafında, təbliğində, milli-mənəvi dəyərlərin elmi əsaslarının işlənilib-hazırlanmasında akademiya həmişə bir mərkəz rolunu oynayıb.

"Hətta sovet dövründə ümummilli və dövlətçilik ideyaları, istiqlalçılıq fikirləri akademiyanın institutlarında yetişib formalaşmış. Bu mənada akademiya Azərbaycan xalqının milli istiqalata hazırlanmasında özünəməxsus rol oynayıb. Bu, akademiyanın ən böyük xidmətlərindən biridir.

"Akademiyanın fəaliyyətinin intibah dövrü Ulu Öndər Heydər Əliyevin Azərbaycana rəhbərlik etdiyi 1969-1982-ci illərə aiddir. Həmin dövrdə Azərbaycanda bir sıra elmi məktəblər formalaşmışdı", - deyərək vurğulayan akademik İsa Həbibbəyli bu baxımdan respublikamızda fizika, kimya, riyaziyyat kimi fundamental elm sahələrində, eləcə də ədəbiyyatşünaslıq, dilçilik, şərqşünaslıq, türkologiya üzrə məktəblərin keçmiş ittifaq miqyasında böyük nüfuzla malik olduğunu deyib. Bu məktəblərin formalaşmasında akademiklər Yusif Məmmədəliyevin, Həsən Abdullayevin, Zahid Xəlilovun, Məmməd Arif Dadaşzadənin, Məmməd Cəfər Cəfərovun, Ziya Bünyadovun, Məmmədəğa Şirəliyevin və başqa alimlərin fəaliyyətini vurğulayıb, fundamental əsərlərin yaradıldığını qeyd edib: "Azərbaycanda elmi məktəblərin formalaşması və inkişafı da Azərbaycan Elmlər Akademiyasının 80 ildəki ən böyük nailiyyətlərindən biridir. Bu

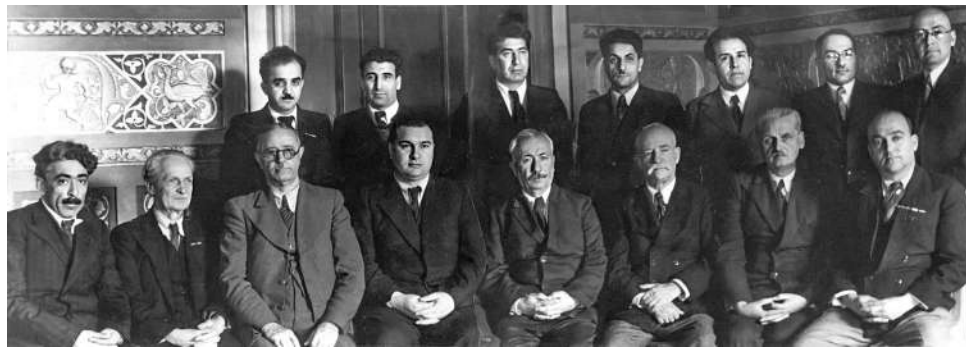
məktəblərin ənənələri indi də davam və inkişaf etdirilir".

Akademik İsa Həbibbəyli diqqətə çatdırıb ki, Azərbaycanın təbii sərvətlərinin üzə çıxarılması, onlardan istifadənin elmi əsaslarının yaradılması da akademiyanın nailiyyətləri sırasındadır. Neft sənayesinin inkişafı, ümumilikdə respublikanın iqtisadi inkişafının elmi-nəzəri əsasları akademiyanın alimləri tərəfindən hələ sovet dövründə formalaşdırılıb: "Beləliklə, Azərbaycan Elmlər Akademiyasının xidmətləri sırasında elmi məktəblərin yaranması, milli istiqalçılıq, azərbaycançılıq təfəkkürünün formalaşması aparıcı yer tutur".

Akademik İsa Həbibbəyli Azərbaycanda fəaliyyət göstərən elmi-tədqiqat institutlarının hazırkı strukturunun, idarə edilməsinin əsasında 80 illik təcrübənin dayandığını, bu sahədə işlək bir mexanizmin formalaşdığını vurğulayıb.

Nizamnamələr Akademiyanın inkişaf mərhələlərinin güzgüsü kimi

AMEA rəhbərinin fikrincə, akademiyanın Nizamnaməsi onun inkişafında əsas istiqamətvərici sənədlərdən biridir: "Akademiyanın müxtəlif

AMEA prezidenti yeni nəsillə elmi kadrların hazırlanmasında da akademiyanın mühüm roluna diqqət çəkib. "Əgər 80 ildən danışırıqsa, biz artıq bir neçə nəsillə akademiklərin, müxbir üzvlərin akademiya zəminində yetişdiyini görürük. Biz indi akademiyanın həqiqi və müxbir üzvlərindən ibarət "Simalar" kitabını çapa hazırlayıq. Orada Azərbaycan Elmlər Akademiyasına 1945-ci ildən bu günə qədər həqiqi və müxbir üzv seçilmiş 427 nəfər görkəmli alim haqqında ensiklopedik məlumatlar yer alıb. Görkəmli alimlərimiz elmin bütün sahələrini əhatə edə bilərlər. Beləliklə, Azərbaycan Elmlər Akademiyası cəmiyyətimizə alimlər ordusu bəxş edib. Bu, Azərbaycanın intellektual potensialının nüvəsini təşkil edir. Bu gün akademiyanın həqiqi və müxbir üzvləri ölkəmizin ali təhsil sistemində, dövlət idarələrində, müxtəlif elmi təşkilatlarda, AMEA-nın institutlarında çalışır, Azərbaycan elminin estafetini qoruyur, möhkəmləndirir və inkişaf etdirirlər. Fikrimizcə, bu da akademiyanın 80 illik yolunun bir möhtəşəm hesabatıdır".

dövlərdə hazırlanmış nizamnamələri həmin dövrdə elmi fikri, elmi tədqiqatları irəli aparmağa, cəmiyyətin inkişafına doğru istiqamətləndirməyə xidmət edib. Əlbəttə ki, həmin dövrün özünəməxsus xüsusiyyətlərini də özündə əks etdirib. Məsələn, 1945-1950-ci illərə aid Nizamnamədə Stalin dövrünün əlamətlərini müşahidə edirik. Ulu Öndər Heydər Əliyevin Azərbaycana rəhbərlik etdiyi illərdə hazırlanmış Nizamnamədə akademiyanın daha çox müttəfiq respublikanın inkişaf strategiyasına, onun prinsiplərinə uyğun tələblərə cavab verməsi, Azərbaycan elminin meridianlarının genişləndirilməsi öz əksini tapıb. Nizamnamələr sanki akademiyanın inkişaf mərhələlərinin güzgüsüdür. Bu mənada Azərbaycan xalqının Ümummilli Lideri Heydər Əliyevin 2003-cü ildə təsdiq etdiyi Nizamnamə akademiya milli statusunu verilməsi ilə əlamətdardır və bu da Ulu Öndərin adı ilə bağlıdır. Azərbaycan Elmlər Akademiyasına milli status verilməsi konkret olaraq müstəqil dövlətin maraqlarına, Azərbaycan xalqının milli mənafehinə uyğun elmi tədqiqatlar aparılması deməkdir.

Prezident İlham Əliyevin 2014-cü və 2023-cü illərdə təsdiq etdiyi akademiyanın nizamnamələri dövlət müstəqilliyinin müasir mərhələsinin tələblərinə cavab verən tədqiqatların aparılmasını, elmi fəaliyyətin təşkilinin modernləşdirilməsini təmin etməyə şərait yaradır. Prezidentin rəhbərliyi ilə 21 ildən artıq dövrdə Azərbaycanda keçilən böyük inkişaf yolu, əldə edilən zəngin təcrübə, xüsusən Azərbaycan cəmiyyətinin modernləşməsi, yeni texnologiyaların tətbiqi elmdə də ən müasir tələblərə cavab verən bir modelin, mexanizmin müəyyən edilməsini tələb edir. Hazırda Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası Prezident İlham Əliyevin təsdiq etdiyi İnkişaf Strategiyasından və müəyyən etdiyi Milli Prioritetlərdən irəli gələn vəzifələri əsas götürərək öz fəaliyyətini yenidən qurur. Bu gün Milli Elmlər Akademiyası müstəqil dövlətimizin ideallarına, dövlətçilik mənafehinə və Azərbaycan xalqının milli maraqlarına xidmət edən bir akademiya çevrilib, onun əsas istiqamətlərinin qurulması və inkişaf etdirilməsi proseslərini yaşayır.

Akademiyanın yeni dövrünün reallıqları

AMEA rəhbərinin sözlərinə görə, Milli Elmlər Akademiyası həm də başəri elmin Azərbaycanda bir səlahiyyətli nümayəndəsidir: "Dünya elmində ən yaxşı təcrübələri öyrənmək, onları akademiyağa gətirmək, ölkəmizin mənafehinə uyğunlaşdırmaq da bizim borcumuzdur. Bu istiqamətdə böyük iş gedir. Təsədüfi deyil ki, 2023-cü ildən bəri AMEA Beynəlxalq Elmi Şura, Asiya Elmlər Akademiyaları və Elmi Cəmiyyətləri Assosiasiyası, Akademiyalararası Tərəfdaşlıq Assosiasiyası kimi dünyanın ən nüfuzlu akademik qurumlarının üzvü seçilib: "Beləliklə, biz Qərb elmi təcrübələrindən, həm də Asiya modelindən yaradıcı şəkildə öyrənmək, təhlil etmək, ölkəmizin mənafehinə xidmət edən təcrübələri və elmi ideyaları Milli Elmlər Akademiyasına gətirmək və inkişaf etdirmək imkanı qazanmışıq. Fikrimcə, bütün bunlar akademiyanın yeni dövrünün reallıqlarıdır.

Akademiyaımızda elektron elmin inkişaf etdirilməsi sahəsində də son illərdə ciddi addımlar atılıb. Akademiya elektron elm hərəkatı başlanıb. İlk dəfə olaraq akademiya Rəqəmsal Elmi İnformasiya Resursları Sistemi yaradılıb. Elmi jurnallarımız Türkiyənin Ulakbim - Dergi Park elektron şəbəkəsinə daxil edilib. Rəqəmsal inkişaf və sünü intellektlə bağlı tədqiqatların aparılması genişləndirilir. Eyni zamanda, ilk dəfə olaraq akademiyaımızın da Dergi Park Elektron şəbəkəsi formalaşdırılıb. Fəlsəfə və Sosiologiya İnstitutunda İnformasiya Cəmiyyəti və Rəqəmsal inkişafın fəlsəfi şöbəsi yaradılıb.

Martın 27-də akademiyanın 80 yaşı tamam olur. 2025-ci ili bütövlükdə AMEA-nın yubileyi ildir. Akademiya 80 illiyini müstəqil Azərbaycan dövlətçiliyi qarşısında Azərbaycan elminin məsuliyyətli bir hesabatı kimi başa düşür. Çalışırıq ki, alimlərimiz dövlətimizin göstərdiyi böyük etimad müqabilində, dövlət siyasətinə öz dəstəyini verməklə yanaşı, həm də cəmiyyət quruculuğuna, milli-mənəvi dəyərlərimizin qorunmasına, milli mədəniyyətimizin, ədəbiyyatımızın, dilimizin inkişaf etdirilməsinə öz töhfələrini versinlər. Akademiyanın kollektivi Azərbaycan elminin ənənələrini yaşatmaq, məqsədlərini, nüfuzunu qorumaq, amma dünyada gedən çağırışlara da cavab vermək və müstəqil Azərbaycan dövlətinin milli maraqlarına uyğun şəkildə elminizi inkişaf etdirməyi şəərəfli bir vəzifə hesab edir.

Biz Akademiyanın indiki dövrünü yeniləşmə və islahatlar mərhələsi adlandırmışdıq. Bu günlərdə keçirilmiş Ümumi yığıncaqda Milli Elmlər Akademiyasının 2025-2030-cu illər üzrə İnkişaf Konsepsiyası və Yol Xəritəsi müzakirə olunaraq qəbul edilib. Qarşımızda duran əsas vəzifə yeniləşmə və islahatlar dövrünün əsas istiqamətlərini və vəzifələrini müəyyən edən Yol Xəritəsini həyata keçirməkdən ibarətdir. Akademiyanın elmi kollektivi özünün 80 illiyini yeniləşmə və islahatlar mərhələsinin qarşıya qoyduğu yeni vəzifələri həyata keçirmək əzmi ilə gedir".

Bakı, 7 mart, Gözəl AĞAYEVA, AZƏRTAC

Bu gün Azərbaycan elminin və onun əsas aparıcı mərkəzlərindən olan Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının inkişafı yeni reallıqlara uyğun davam etdirilir

AMEA Rəyasət Heyətinin iclasında Akademiyanın adlı mükafatları təsis olunub

Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının Rəyasət Heyətinin növbəti iclası keçirilib.

Tədbirdə AMEA-nın prezidenti akademik İsa Həbibbəyli, Rəyasət Heyətinin üzvləri, Rəyasət Heyəti aparatının şöbə müdürləri, elmi müəssisə və təşkilatların direktorları, qadın əməkdaşları və aidiyyəti şəxslər iştirak ediblər. İclası giriş sözü ilə akademik İsa Həbibbəyli açaraq tədbirin gündəliyi barədə məlumat verib.

Əvvəlcə AMEA-nın müxbir üzvü Namiq Cəlilova, AMEA-nın müxbir üzvü Rəna Məmmədovaya və tarix elmləri doktoru Zemfira Hacıyevaya AMEA-nın Fəxri fərmanları təqdim olunub.

Sonra AMEA-nın prezidenti akademik İsa Həbibbəyli 8 Mart - Beynəlxalq Qadınlar Günü münasibətilə AMEA-nın qadın əməkdaşlarını təbrik edib. Azərbaycan cəmiyyətində qadınlara daim yüksək qiymət verildiyini deyən akademik İsa Həbibbəyli Azərbaycan qadınlarının hüquqlarının Ulu Öndərin təşəbbüsü ilə ölkəmizin ən ali sənədində, Konstitusiyaya səviyyəsində təsbit edildiyini bildirib. Qeyd edib ki, Ümummilli Lider Heydər Əliyev respublikamıza rəhbərlik etdiyi hər iki dövrdə qadınların cəmiyyət həyatında rolu artmış, aparıcı qüvvəsinə çevrilmişdir. Vurğulayıb ki, dahi liderin bu siyasətini uğurla davam etdirən Prezident İlham Əliyev də daim Azərbaycan qadınına yüksək dəyər vermiş, nəticədə ictimai-siyasi həyatda, elmde, təhsildə, mədəniyyətdə, incəsənətdə qadın liderlərin sayı əhəmiyyətli dərəcədə artmışdır. Azərbaycanın Birinci vitse-prezidenti, Heydər Əliyev Fondunun prezidenti Mehriban xanım Əliyevanın Azərbaycan qadınının dövlətinə, xalqına şərəflə və sədaqətlə xidmət etməyin nümunəsini göstərdiyini deyən AMEA rəhbəri birinci xanımın həyata keçirdiyi sosial və humanitar layihələrin xalqımız tərəfindən təqdir olunduğunu söyləyib.

Akademiyanın həyatında da qadınların aktiv rol oynadığını bildiren akademik İsa Həbibbəyli AMEA əməkdaşlarının üçdə ikisini qadınların təşkil etdiyini, AMEA-nın vitse-prezidentlərindən üçünün xanımlar olduğunu diqqətə çatdırıb. Qeyd edib ki, bu gün yeni nəsəl intellektual qadınlarımızın sayı artır və onlar aparıcı tədqiqatlarla elmin inkişafına öz töhfələrini verirlər.

Akademik İsa Həbibbəyli 8 Mart - Beynəlxalq Qadınlar Günü münasibətilə AMEA-nın qadın əməkdaşlarına səmimi təbriklərini çatdırıb, onlara cansağlığı, yeni-yeni elmi nailiyyətlər arzulayıb.

Daha sonra AMEA Rəyasət Heyəti aparatının İnsan Resursları şöbəsinin müdiri filologiya üzrə fəlsəfə doktoru Aynur Mahmud 8 Mart - Beynəlxalq Qadınlar Günü münasibətilə AMEA-nın Rəyasət Heyəti və Elmi Bölmələri tərəfindən Təşəkkürnamə və Fəxri fərmanla təltif olunan qadın əməkdaşların adlarını təqdim edib.

Rəyasət Heyətinin iclasında müzakirəyə çıxarılan ilk məsələ Azərbaycan Respublikası Prezidentinin "Üzeyir Hacıbəylinin 140 illiyinin qeyd edilməsi haqqında" 3 fevral 2025-ci il tarixli Sərəncamının icrası ilə bağlı AMEA-nın

Tədbirlər planının təsdiq edilməsi haqqında olub.

Akademik İsa Həbibbəyli bildirib ki, Sərəncamda AR Mədəniyyət Nazirliyinə Elm və Təhsil Nazirliyi və Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası ilə birgə dahi Azərbaycan bəstəkarının anadan olmasının 140-cı ildönümünə dair Tədbirlər planının hazırlanıb həyata keçirilməsi tapşırılıb.

Sərəncamın icrasından irəli gələn məsələlərin həllini təmin etmək məqsədilə AMEA Rəyasət Heyətinin 10 fevral 2025-ci il tarixli iclasında qərar qəbul edilib və AMEA-nın elmi müəssisə və təşkilatlarına, regional elmi bölmə və mərkəzlərinə Üzeyir Hacıbəylinin yubileyinin qeyd edilməsi ilə bağlı AMEA-nın Tədbirlər planının hazırlanması ilə bağlı təkliflərini təqdim etmələri tapşırılıb. AMEA rəhbəri ötən müddət ərzində təqdim olunmuş təkliflər əsasında Üzeyir Hacıbəylinin 140 illiyinin qeyd edilməsi ilə bağlı AMEA-nın Tədbirlər planının layihəsinin AMEA-nın Rəyasət Heyətinə təqdim olunduğunu diqqətə çatdırıb.

Tədbirlər planında "Üzeyir Hacıbəyli: ədəbi-mədəni dəyər və mənəvi-estetik zənginlik", "Akademik Üzeyir Hacıbəyli və Azərbaycan musiqi mədəniyyəti", "Üzeyir Hacıbəylinin publisistikasında dil məsələləri", "Üzeyir Hacıbəylinin Azərbaycanın ictimai-siyasi fikir tarixində yeri", "Üzeyir Hacıbəylinin yaradıcılığı və maarifçilik fəaliyyəti", "Üzeyir Hacıbəylinin yaradıcılığında azərbaycançılıq və türkcülük ideyaları", "Xalq düşüncəsinin eczaklığı: səsdə və bədii sözdə", "Azərbaycan musiqişünaslığında Üzeyir Hacıbəyli imzası", "Üzeyir Hacıbəylinin Nizami Gəncəvinin qəzəllərinə bəstələnmiş romansları", "Üzeyir Hacıbəylinin jurnalistik fəaliyyəti", "Üzeyir Hacıbəyli - 140" mövzusunda konfrans, dəyirmi masa, virtual sərgi və bir sıra nəşrlərin çapı yer alıb.

Müzakirələrdən sonra Üzeyir Hacıbəylinin 140 illiyi ilə bağlı AMEA-nın Tədbirlər planı təsdiqlənib.

Daha sonra ölkə Prezidentinin "Bəxtiyar Vahabzadənin 100 illik yubileyinin qeyd edilməsi haqqında" 21 fevral 2025-ci il tarixli Sərəncamının icrası ilə bağlı AMEA-nın qarşısında duran vəzifələr müzakirə olunub. Akademik İsa Həbibbəyli bildirib ki, Bəxtiyar Vahabzadə daim milli azadlıq və istiqlal eşqi ilə yaşayıb, XX əsrdə ana dilimiz haqqında ən cəsarətli şeiri yazıb, məhz bu xidmətlərinə görə, Azərbaycan Respublikasının ən ali təltiflərindən "İstiqlal" ordenini ilk dəfə alan 3 şəirdən biri olub.

Akademik İsa Həbibbəyli görkəmli şairin yubileyinin nəinki ölkəmizdə, bütün TÜRK DÜNYASINDA qeyd olunduğunu, TÜRKSOY-un 2025-ci ili "Bəxtiyar Vahabzadənin Anma İli" elan etdiyini bildirib. AMEA rəhbəri şairin 100 illik yubileyinin Akademiyada da yüksək səviyyədə keçiriləcəyini diqqətə çatdırıb və AMEA-nın elmi müəssisə və təşkilatlarına, regional elmi bölmə və mərkəzlərinə Bəxtiyar Vahabzadənin yubileyinin qeyd edilməsi ilə bağlı AMEA-nın Tədbirlər planının hazırlanması ilə bağlı təkliflərini təqdim etmələrini tapşırıb.

İclasda müzakirə edilən növbəti məsələ AMEA-da 27 mart - "Elm Günü"nü keçirilməsi haqqında olub.

Akademik İsa Həbibbəyli bildirib ki, Azərbaycanda "Elm Günü" olaraq məhz Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının təsis edildiyi tarixin müəyyən edilməsi dövlət başçısı tərəfindən AMEA-ya, Azərbaycan elminə və Azərbaycan alimlərinə göstərilən yüksək diqqət, qayğı və etimadın bariz nümunəsidir. Vurğulayıb ki, 80 illik tarixi inkişaf yolu keçmiş Akademiyaya bu yüksək etimadın əsasında həm də müasir Azərbaycan mədəniyyətinin, milli dövlətçiliyin və azərbaycançılıq məfkurəsinin formalaşmasında, milli ziyalı elitasının yetişdirilməsində AMEA-nın fəaliyyəti dayanır.

"Hazırda Azərbaycan elminin və onun əsas aparıcı mərkəzlərindən olan Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının inkişafı yeni reallıqlara uyğun olaraq davam etdirilməkdədir. Bu inkişafın əsasını Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin müəyyənləşdirdiyi və ölkənin hərtərəfli inkişafına yönəlməli dövlət siyasətinin həyata keçirilməsində yaxından iştirak etmək, Azərbaycan dövlətinin elmi fəaliyyət sahəsində məqsədyönlü şəkildə reallaşdırdığı islahatların tərkib hissəsi olmaq təşkil edir", - deyər akademik İsa Həbibbəyli söyləyib.

AMEA rəhbəri bildirib ki, "Elm Günü"nü qeyd edilməsi elmi fəaliyyətin cəmiyyətdə nüfuzunun gücləndirilməsi, elmin populyarlaşdırılması, alimlərin əməyinin qiymətləndirilməsi, onların yeni elmi nailiyyət və uğurlara təşviq edilməsi baxımından böyük əhəmiyyət kəsb edir.

İclasda AMEA-nın "Elm Günü"nü həsr edilmiş tədbirinin 10 aprel 2025-ci il tarixində keçirilməsi qərara alınıb və tədbirin proqramı təsdiqlənib.

Sonra Rəyasət Heyəti tərəfindən AMEA-nın "Əziz Sancar fəxri diplomu"nun təsis edilməsi haqqında qərar qəbul olunub.

Daha sonra AMEA-nın "Üzeyir Hacıbəyli fəxri diplomu"nun təsis edilməsi haqqında məsələyə baxılıb. Akademik İsa Həbibbəyli bildirib ki, son illərdə AMEA-da aparılan islahatların mühüm istiqamətlərindən birini Azərbaycanın elmi, milli-mənəvi inkişafında müstəsna xidmətləri olan görkəmli şəxsiyyətlərin xatirəsinin əbədiləşdirilməsi istiqamətində görülən işlər təşkil edir. Bu istiqamətdə həyata keçirilən tədbirlərin davamı olaraq, AMEA-nın prezidenti akademik İsa Həbibbəyli "Üzeyir Hacıbəyli fəxri diplomu"nun təsis edilməsi təşəbbüsü ilə çıxış edib.

Vurğulayıb ki, Şərqdə ilk operanın yaradıcısı, böyük musiqişünas-alim, istedadlı publisist, dramaturq və pedaqoq, tanınmış ictimai xadim, Xalq artisti, Dövlət mükafatları laureatı, Azərbaycan Elmlər Akademiyasının həqiqi üzvü Üzeyir Hacıbəylinin anadan olmasının 140 illiyinin qeyd edildiyi ərəfədə yüksək elmi fəaliyyəti ilə fərqlənən görkəmli alimlərin fəaliyyətinin stimullaşdırılması məqsədilə "Üzeyir Hacıbəyli fəxri diplomu"nun təsis edilməsi dahi bəstəkarın xatirəsinin əbədiləşdirilməsi istiqamətində də mühüm əhəmiyyətə malikdir.

Qeyd olunanları nəzərə alaraq, AMEA-nın "Üzeyir Hacıbəyli fəxri diplomu" təsis edilib.

Daha sonra AMEA-nın "Lev Landau fəxri diplomu"nun təsis edilməsi haqqında məsələyə baxılıb.

Məsələ ilə bağlı çıxış edən akademik İsa Həbibbəyli dünya elminə misilsiz töhfələr vermiş, nəzəri fizika sahəsində fundamental araşdırmaları ilə tanınan Lev Landau'nun Azərbaycan elmi ictimaiyyəti üçün xüsusi dəyər kəsb edən şəxsiyyət olduğunu bildirib. Qeyd edib ki, Bakıda doğulmuş bu dahi alim kvant mexanikası, bərk cisimlər fizikası, plazma fizikası və kosmologiya sahələrində inqilabi kəşflərə imza atmış, 1962-ci ildə Nobel mükafatına layiq görülmüşdür. Onun elmi məktəbi və nəzəriyyələri müasir fizikanın inkişafına böyük təsir göstərmiş, dünyanın aparıcı elmi dairələrində yüksək qiymətləndirilmişdir. AMEA prezidenti alimin irsinin Azərbaycan elmi və beynəlxalq elmi ictimaiyyət üçün böyük dəyər daşdığını vurğulayıb.

İclasda AMEA-nın "Lev Landau fəxri diplomu"nun təsis edilməsi haqqında qərar qəbul edilib.

Daha sonra bir sıra elmi-təşkilati məsələlər müzakirə olunub.

AMEA-nın Arxeologiya və Antropologiya İnstitutunda və Fəlsəfə və Sosiologiya İnstitutunda dövlət başçısının tapşırıqlarından, Azərbaycan dövlətinin milli maraqlarından və müasir dünya elminin çağırışlarından irəli gələrək daxili imkanlar və mövcud ştat vahidi hesabına yeni şöbələr yaradılıb, bəzi şöbələrin adında isə qismən dəyişiklik edilməsi haqqında qərarlar verilib. Bundan əlavə, AMEA-nın Redaksiya-Nəşriyyat Şurasının tərkibində dəyişiklik edilib.

İclasda kadr məsələlərinə də baxılıb, filologiya üzrə fəlsəfə doktoru Rəşad Zülfiqarovun AMEA-nın Naxçıvan Bölməsi aparatının elmi katibi vəzifəsinə, filologiya elmləri doktoru, dosent Kamil Adışirinovun isə AMEA-nın Şəki Regional Elmi Mərkəzinin direktorunun elmi işlər üzrə müavini vəzifəsinə təsdiq edilməsi haqqında qərarlar qəbul olunub.

Eyni zamanda AMEA-nın Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutunun Türk xalqları ədəbiyyatı şöbəsinin dissertantı Nəzrin Əliyevanın və Ədəbiyyat İnstitutunun Ədəbi tənqid şöbəsinin doktorantı Zərin Vəliyevanın Polşanın Byalistok Universitetində ixtisasartırma ezamiyyətinin yekunları haqqında qərarlar qəbul edilib. Nəzrin Əliyeva Polşanın Byalistok Universitetində ixtisasartırma ezamiyyətinin yekunları barədə iclas iştirakçalarına məlumat verib. Həmçinin AMEA-nın Arxeologiya və Antropologiya İnstitutunun elmi işçisi Aliyə Adıgözəlova və kiçik elmi işçisi Arif Quliyev Türkiyə Cümhuriyyətinə eزام olunublar.

Rəyasət Heyətinin iclasında, eləcə də akademik Sadiq Dadaşovun 120, akademik Mikayıl Useynovun 120, AMEA-nın müxbir üzvü Məqsəd Səttarovun 100 və AMEA-nın müxbir üzvü İlyas Babayevnin 90 illik yubileyləri haqqında qərarlar verilib.

İclasda qeyd olunan məsələlər ətrafında akademiklər - Rasim Əliquliyev, Arif Həşimov, AMEA-nın müxbir üzvü Ərtegin Salamzadə, professor İlham Məmmədov, filologiya elmləri doktoru Kamil Adışirinov, tarix üzrə fəlsəfə doktoru Fərhad Quliyev və başqaları çıxış edərək fikir və təkliflərini səsləndiriblər.

AMEA-da "İstiqlal marşı"nın qəbul olunmasının 104-cü ildönümü qeyd olunub

Martın 12-də AMEA-nın Mərkəzi Elmi Kitabxanasında Türkiyə Cümhuriyyətinin və Şimali Kipr Türk Respublikasının dövlət himni "İstiqlal marşı"nın qəbul olunmasının 104-cü ildönümü münasibətilə "İstiqlalımız əbədir!" mövzusunda tədbir keçirilib.

AMEA-nın Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutunun, AMEA-nın Mərkəzi Elmi Kitabxanasının və Mahmud Kaşğari adına Beynəlxalq Fondun təşkilatçılığı, Türkiyənin Azərbaycandakı Səfirliyinin dəstəyi ilə baş tutan tədbirdə AMEA-nın prezidenti, Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutunun direktoru akademik İsa Həbibbəyli, Mahmud Kaşğari adına Beynəlxalq Fondun prezidenti, millət vəkili Cavanşir Feyziyev, Türkiyə Respublikasının ölkəmizdəki fəvqəladə və səlahiyyətli səfiri Birol Akgün, Şimali Kipr Türk Respublikasının Bakıdakı nümayəndəliyinin rəhbəri Ufuk Turganer, millət vəkili, elmi ictimaiyyət və media nümayəndələri iştirak ediblər.

Tədbir iştirakçıları əvvəlcə Ədəbiyyat İnstitutunda Mehmet Akif Ərsoy adına Türkiyə Ədəbiyyatı Mərkəzini ziyarət edib, Mərkəzin fəaliyyətilə tanış olublar.

Daha sonra MEK-in foyesində Ulu Öndər Heydər Əliyevin büstü önünə tər gül dəstələri düzülüb, dahi rəhbərin əziz xatirəsi yad edilib.

Tədbir Türkiyə Cümhuriyyətinin və Şimali Kipr Türk Respublikasının "İstiqlal marşı" və Azərbaycan Respublikasının Dövlət Himninin səsləndirilməsi ilə başlayıb.

Tədbiri giriş nitqi ilə açan AMEA-nın prezidenti akademik İsa Həbibbəyli qonaqları Akademiyada görməkdən məmnunluğunu ifadə edib. Həmçinin Birol Akgünün Türkiyə Cümhuriyyətinin Azərbaycanda yeni fəvqəladə və səlahiyyətli səfiri təyin olunması münasibətilə təbrik edib, uğurlar arzulayıb.

"İstiqlal marşı"nın yaranma tarixinə toxunan akademik İsa Həbibbəyli bir dövlətin var olmasının ən böyük tə-

məlləri sırasında onun bayrağının, milli marşı kimi atributlarının dayandığını və Türkiyə Cümhuriyyətinin qurucusu Mustafa Kamal Atatürkün də bunu bilərək, hələ İstiqlal savaşı davam edərkən bu prosesə başladığını söyləyib. Qeyd edib ki, Atatürk milli marşın qəbulunun xalqın birliyinə, həmrəyliyini, döyüş gücünü, özmini daha da artıracağına düşünərək müsabiqə elan etmiş, bir çox şeir sırasından Mehmet Akif Ərsoyun türk ordusuna həsr etdiyi şeir qalib olaraq seçilmişdir. Bildirib ki, Mehmet Akif Ərsoy "İstiqlal marşı" türk ordusunun Qurtuluş savaşında qələbəsinə olan inamını, türk əsgərinin şücaətini və fədakarlığını ifadə edir. 12 mart 1921-ci ildən etibarən "İstiqlal marşı"nın rəsmi olaraq qəbul edildiyini vurğulayan akademik İsa Həbibbəyli 1930-cu ildə isə himnin sözlərinə musiqinin bəstələndiyini diqqətə çatdırıb.

Bu gün Azərbaycan ilə Türkiyə arasında bütün sahələrdə yüksək əməkdaşlığın mövcud olduğunu deyən akademik İsa Həbibbəyli bu əlaqələrin möhkəmləndirilməsində Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin və Türkiyə Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğanın sıx dostluq, qardaşlıq münasibətlərinin dayandığını söyləyib.

Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının da Türkiyənin bir çox akademik və ali təhsil müəssisələri ilə əlaqələrinin mövcud olduğunu deyən akademik İsa Həbibbəyli Ədəbiyyat İnstitutunda Mehmet Akif Ərsoy adına Türkiyə Ədəbiyyatı Mərkəzinin fəaliyyət göstərdiyini diqqətə çatdırıb. Həmçinin hər il Ədəbiyyat İnstitutu, Türkiyənin Mehmet Akif Ərsoy vəqfi və Burdur Mehmet Akif Ərsoy Universitetinin birgə təşkilatçılığı ilə Mehmet Akif Ərsoya həsr olunmuş simpoziumun keçirildiyini bildirib. Mehmet Akif Ərsoyun yaradıcılığının Azərbaycanda geniş tədqiq edildiyini deyən akademik İsa Həbibbəyli ədəbin görkəmli yazıçımız Hüseyn Cavidlə yaxın münasibətləri olduğunu, hətta bir-birlərinə nəzirlər yazdıqlarını vurğulayıb.

Akademik İsa Həbibbəyli bugünkü tədbirin ölkələrimiz arasında elmi əlaqələrin inkişafına və Mehmet Akif Ərsoyun yaradıcılığına yenidən qayıdışa bir töhfə verəcəyini söyləyib.

Sonra çıxış edən Türkiyənin ölkəmizdəki səfiri Birol Akgün belə bir tədbirin keçirilməsində verdiyi dəstəyə görə Akademiyaya rəhbərliyinə minnətdarlığını bildirib. Qeyd edib ki, Mehmet Akif Ərsoyun müəllifi olduğu "İstiqlal marşı" öz dövrünün ruhunu əks etdirir və türk xalqı tərəfindən qürurla oxunur.

"İstiqlal marşı" yalnızca bir şeir deyil, xalqımızın varolma mübarizəsinin, türk ordusunun qəhrəmanlığının, milli birliyimizin ifadəsidir. Onun qəbulu Qurtuluş savaşının ən çətin dönmində xalqımızın mübarizə əzmini artırmışdır. Mehmet Akif Ərsoy "Allah bu millətə bir daha "İstiqlal marşı" yazdırmasın", - deyərək xalqımızın hürriyyətinə olan inamını ifadə etmişdir. Allah şəhidlərimizə rəhmət etsin. Həmçinin Azərbaycanın müstəqilliyi üçün canlarından keçən şəhidlərimizi hörmətlə anırıq", - deyərək Birol Akgün bildirib.

Səfir Ədəbiyyat İnstitutunda Mehmet Akif Ərsoy adına Türkiyə Ədəbiyyatı Mərkəzinin fəaliyyətilə tanışlıqdan məmnun qaldığını və birgə əməkdaşlıq üçün hər cür dəstəyin verəcəyini diqqətə çatdırıb.

Şimali Kipr Türk Respublikasının Bakıdakı nümayəndəliyinin rəhbəri Ufuk Turganer isə çıxışında tədbirin təşkilinə görə minnətdarlığını ifadə edib, "İstiqlal marşı"nın türk xalqının, ordusunun tarixi qəhrəmanlığını və hürriyyətinə olan sevgisini ifadə etdiyini bildirib.

Daha sonra çıxış edən Mahmud Kaşğari adına Beynəlxalq Fondun prezidenti, millət vəkili Cavanşir Feyziyev böyük türk xalqının milli birlik himni olan "İstiqlal marşı"nın yazılmasının

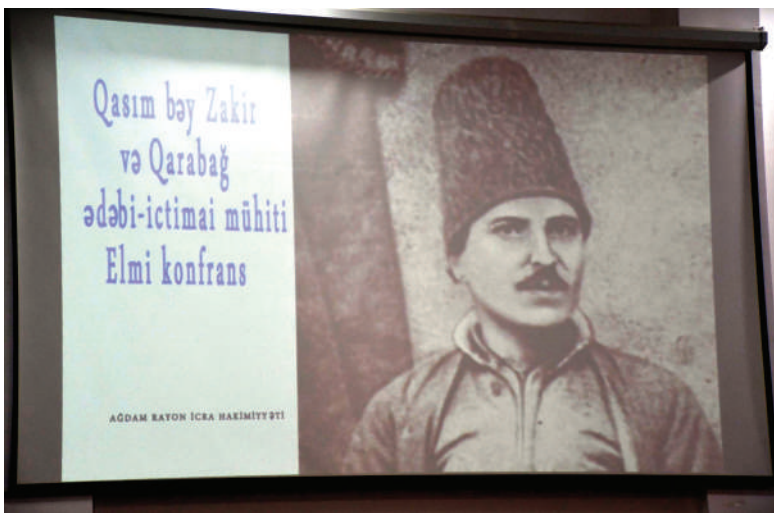
104-cü ildönümündə Mustafa Kamal Atatürkü və Türkiyə Cümhuriyyətinin qurulmasında canını fəda etmiş türk əsgərlərini, eləcə də marşın müəllifi Mehmet Akif Ərsoyu, bəstəkarı Osman Zeki Üngörü ehtiramla yad edib. Bildirib ki, türk xalqının böyük şairi Mehmet Akif Ərsoyun müqəddəsliyini, sarsılmaz istiqlalçılığının əbədiyyətini təsbit edən bir bəyanatdır.

Millət vəkili Cavanşir Feyziyev diqqətə çatdırıb ki, bu gün 104 yaşını qeyd etdiyimiz "İstiqlal marşı" təkcə Türkiyə Cümhuriyyətinin deyil, həm də 1983-cü ildə müstəqilliyini elan edən Şimali Kipr Türk Cumhuriyyətinin Ana Yasasında qəbul və təsdiq edilən Şimali Kiprin milli himni və hər bir Azərbaycan türkü üçün doğma səslənən milli birlik və bütövlük marşıdır. Bu da türk birliyinin, İstiqlal amalının bütün türklər üçün eyni olduğunu göstərən unikal bir faktıdır.

Tədbirdə, həmçinin Azərbaycanda Atatürk Mərkəzinin direktoru akademik Nizami Cəfərov, ETN Riyaziyyat və Mexanika İnstitutunun direktoru AMEA-nın müxbir üzvü Misir Mərdanov, AMEA-nın Dilçilik İnstitutunun direktoru professor Nadir Məmmədli, Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetinin beynəlxalq əlaqələr üzrə professoru, filologiya elmləri doktoru, professor Mahirə Hüseynova, Əməkdar jurnalist, filologiya elmləri doktoru Qulu Mehərrəmli, professor Elman Quliyev, "Şərq" qəzetinin baş redaktoru Akif Aşırı, "Ədəbiyyat qəzeti"nin baş redaktoru Azər Turan, Azərbaycan Jurnalistlər Birliyinin sədri Elçin Şixli və başqaları çıxış edərək "İstiqlal marşı"nın Türkiyə Cümhuriyyətinin Qurtuluş savaşındakı roluna toxunub, istiqlal şairi Mehmet Akif Ərsoyun yaradıcılığına toxunublar.

Sonda Respublikanın Əməkdar artisti Ağalar Bayramov Mehmet Akif Ərsoyun "Çanakkala şəhidlərinə" və Zəlimxan Yaqubun "Əzəl axır dünya türkün olacaq" şeirlərini səsləndirib.

Qasım bəy Zakir və Qarabağ ədəbi-ictimai mühiti

Ağdam rayonunun Quzanlı qəsəbəsində "Qasım bəy Zakir və Qarabağ ədəbi-ictimai mühiti" mövzusunda elmi konfrans keçirilib.

Tədbirdə Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının prezidenti akademik İsa Həbibbəylinin rəhbərlik etdiyi nümayəndə heyəti də iştirak edib.

Konfrans iştirakçıları əvvəlcə Ümummilli Lider Heydər Əliyevin abidəsini ziyarət edib, önünə gül dəstələri düzüblər.

Sonra Xındırstan kəndinin mərkəzi hissəsində yeni salınan Qasım bəy Zakir adına parkın açılışı münasibətilə ağacəkmə aksiyası keçirilib.

Bildirilib ki, parkda Qasım bəy Zakirin xatirə muzeyinin yaradılması da nəzərdə tutulub.

Ağdam Muğam Mərkəzində davam edən tədbirdə Azərbaycanın Dövlət Himni səsləndirilib, Ulu Öndər Heydər Əliyevin və şəhidlərin xatirəsi bir dəqiqəlik sükutla yad edilib.

Tədbiri giriş sözü ilə Ağdam Rayon İcra Hakimiyyətinin başçısı Vaqif Həsənov açaraq Qasım bəy Zakirin həyat və yaradıcılığı, Qarabağda dövrün ədəbi mühiti haqqında geniş məruzə ilə çıxış edib.

Sonra AMEA-nın prezidenti akademik İsa Həbibbəyli çıxış edərək böyük şair Qasım bəy Zakirin həyatından, dövründən, yaradıcılıq məziyyətlərindən söz açıb. Bildirib ki, Qasım bəy Zakir klassik Şərq ədəbiyyatının ən yaxşı cəhətlərini özünəməxsus satirik, lirik üslubda davam və inkişaf etdirərək qüdrətli söz ustası kimi şöhrət qazanıb. Azərbaycan bədi dilini yeni pilləyə qaldıraraq məzmunca dolğun, formaca bitkin satirik şeirləri, qoşmaları, gərayılları ilə həməsi olduğu şairlərdən fərqləndiyini deyən akademik İsa Həbibbəyli qüdrətli şairin ustad sənətkar kimi diqqəti cəlb etdiyini, onun ədəbi irsinin xalqımızın mədəniyyət xəzinəsinə daxil olduğunu vurğulayıb.

Akademik İsa Həbibbəyli Akademiyada çap olunmuş bir sıra monoqrafik əsərləri, Zakirin AMEA-nın Əlyazmalar İnstitutunda saxlanılan əl-

yazmasının surətini və AMEA-nın əməkdaşı sənətdənşünaslıq üzrə fəlsəfə doktoru Aynurə Həşimovanın çəkdiyi Qasım bəy Zakirin portretini yeni yaradılacaq Qasım bəy Zakirin xatirə muzeyinə ilk eksponatlar kimi hədiyyə edib. AMEA prezidenti həmçinin "Azərbaycan ədəbi tarixi" çoxcildliyinin indiyədək çap olunmuş 7 cildini və bir sıra tədqiqat əsərlərini rayon rəhbərliyinə, eləcə də Xındırstan kənd orta məktəbinin kitabxanasına təqdim edib.

Sonra Milli Məclisin deputatı, AMEA-nın müxbir üzvü Bəxtiyar Əliyev, xalq şairi Sabir Rüstəmxanlı, AMEA-nın Əlyazmalar İnstitutunun direktoru akademik Teymur Kərimli, ha-

zırda Xındırstan kəndində yaşayan Qasım bəy Zakirin kütükcəsi Bəhrəm Şükürov, Qasım bəy Zakir irsinin tədqiqatçısı, filologiya elmləri doktoru, professor Raqif Kərimov və böyük şairin nəslinin nümayəndəsi Günəl Vəliyeva çıxış ediblər. Çıxış edənlər Qarabağ ədəbi-ictimai mühitindən, XIX əsr realist Azərbaycan ədəbiyyatının görkəmli nümayəndələrindən olan Qasım bəy Zakirin həyat və yaradıcılığından, onun ədəbi irsinin xalqımızın mədəniyyət xəzinəsinə daxil olmasından, şairin yaradıcılığında ana dilimizdən imkanlarının dolğun əks etdirilməsindən danışıblar. Qeyd olunub ki, Nazirlər Kabinetinin 2019-cu il 7 may tarixli qərarı ilə Qasım bəy Zakir Azərbaycanda əsərləri dövlət varidatı elan edilən müəlliflərin siyahısına salınıb.

Tədbir zamanı akademik Teymur Kərimli böyük şairin AMEA-nın Əlyazmalar İnstitutunda saxlanılan əlyazmalarının bezi nüsxələrinin surətlərini Zakir nəslinin nümayəndələrinə təqdim edib. Həmçinin AMEA alimləri tərəfindən rayon ictimaiyyətinə Qasım bəy Zakirin həyat və yaradıcılığına həsr olunmuş monoqrafik tədqiqat əsərləri və digər kitablar hədiyyə olunub.

Tədbirin bədi hissəsində Ağdam Musiqi Kollecinin Qarabağ instrumental ansamblının müşayiəti ilə Respublikanın Əməkdar artisti Fəhruz Səxavətin, kollecin müəllim və tələbələrindən ifasında müxtəlif musiqi nömrələri konfrans iştirakçılarına təqdim edilib.

Ədəbiyyatımızın Bəxtiyarı

Akademik Bəxtiyar Vahabzadənin 100 illiyi münasibətilə ilk tədbir

Martın 11-də AMEA Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutunda Azərbaycan poeziyasının görkəmli nümayəndəsi, Xalq şairi, pədaqoq və ictimai xadim, ədəbiyyatşünas alim, akademik Bəxtiyar Vahabzadənin anadan olmasının 100 illiyinə həsr edilən "Ədəbiyyatımızın Bəxtiyarı" adlı elmi sessiya keçirilib.

Tədbirdə millət vəkili, elm və mədəniyyət xadimləri, Ədəbiyyat İnstitutunun əməkdaşları, Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin nümayəndələri, universitet tələbələri, şairin ailə üzvləri və KİV mənsubları iştirak ediblər.

Əvvəlcə şairin həyat və fəaliyyətini əks etdirən sərğiyə baxış olub.

Elmi sessiyanı giriş sözü ilə AMEA-nın prezidenti, Ədəbiyyat İnstitutunun direktoru akademik İsa Həbibbəyli açaraq müasir Azərbaycan ədəbiyyatının ən parlaq simalarından olan Bəxtiyar Vahabzadənin mübariz şəxsiyyəti və çoxşaxəli yaradıcılığı ilə bədii fikrimizin zənginləşməsində mühüm rol oynadığını bildirdi. O, bugünkü elmi sessiyanın Prezident İlham Əliyevin "Bəxtiyar Vahabzadənin 100 illik yubileyinin qeyd edilməsi haqqında" 21 fevral 2025-ci il tarixli Sərəncamının işığında ölkə üzrə şairin yubileyinə həsr olunan ilk tədbir kimi böyük əhəmiyyət daşıdığını vurğulayıb.

AMEA rəhbəri dövlət başçısının müvafiq Sərəncamından irəli gələn vəzifələrin icrası çərçivəsində təşkil olunan tədbirdə Bəxtiyar Vahabzadənin yaradıcılığını müstəqillik, Azərbaycançılıq ideologiyası və is-

tiqlə düşüncəsi nöqteyi-nəzərindən daha dərinə tədqiq etməyin vacibliyini vurğulayıb: "Bu gün biz böyük şairimizin irsini müasir realitə, qazandığımız qələbə və müstəqil dövlətimizin siyasi-ideoloji düşüncəsinin müşayiəti ilə qeyd edirik".

O, Bəxtiyar Vahabzadənin ideyaları əsasında yeni cəmiyyətin tərbiyə edilməsi, xüsusilə gənc nəslin formalaşmasının əhəmiyyətini vurğulayıb. Bildirib ki, şairin yubileyinin yüksək səviyyədə təşkil müstəqillik ideallarının yeni nəsillərin düşüncəsində daha da möhkəmləndirilməsi, milli-mənəvi dəyərlərin qorunması baxımından mühüm vasitə ola bilər.

Akademik İsa Həbibbəyli qeyd edib ki, Bəxtiyar Vahabzadə istiqal ədəbiyyatımızın bayrağıdır, Azərbaycan istiqal hərəkatının görkəmli nümayəndəsidir. O, görkəmli şairin ölkəmizin ən ali mükafatlarından olan "İstiqal" ordenini ilk dəfə alan 3

nəfərdən biri olduğunu diqqətə çatdırıb.

Bəxtiyar Vahabzadənin çoxcəhətli yaradıcılıq fəaliyyəti ilə XX əsr Azərbaycan ədəbiyyatının əsas yaradıcıları sırasında fərqli yer tutduğunu söyləyən AMEA rəhbəri bildirdi ki, qüdrətli şair daim milli azadlıq və istiqal eşqi ilə yaşayıb, XX əsrdə ana dilimiz haqqında ən cəsarətli şeiri yazıb. Böyük sənətkar müasir Azərbaycan poeziyasında bir tendensiya xarakteri daşıyan fəlsəfi lirikanın gözəl nümunələrini yaradıb.

Bəxtiyar Vahabzadəni fəlsəfi və böyük vətəndaşlıq poeziyasının yaradıcısı kimi xarakterizə edən AMEA prezidenti şairin zəngin poetik söz dünyasının milli çalarlarından danışib, ədibin fəal vətəndaşlıq mövqeyi ilə fikirlərini cəsarətlə qələmə aldığını bildirdi. Vurğulayıb ki, Bəxtiyar Vahabzadə milli azadlıq hərəkatında ən fəal ziyalılardan,

azadlıq mücahidlərindən olub. Şairin poeziyası milli istiqal, azadlıq uğrunda savaşa müstəvisində istiqal, azadlıq, haqq-ədalət, mübarizə yoluna, yolculuğuna yönələn poeziyadır.

Akademik İsa Həbibbəyli qeyd edib ki, Bəxtiyar Vahabzadə Azərbaycançılıq məfkurasına dərinə bağlı olan və özünüdərkə çağıran çoxsaylı əsərləri ilə ədəbiyyatımızın inkişafına misilsiz töhfələr verib.

Bəxtiyar Vahabzadənin alim kimi Azərbaycan elmi qarşısında xidmətlərindən də bəhs edən AMEA prezidenti onun Səməd Vurğunun yaradıcılığını dərinə araşdırdığını, böyük Azərbaycan şairinə həsr edilmiş ilk fundamental tədqiqat əsərlərinin müəllifi olduğunu diqqətə çatdırıb.

Çıxışının sonunda akademik İsa Həbibbəyli şairin Azərbaycan və türk dünyası üçün böyük söz adamı olduğunu, yaradıcılığının oxucular

tərəfindən sevilərək oxunduğunu söyləyib. O, görkəmli sənətkarın 100 illik yubileyi ilə bağlı AMEA-nın elmi müəssisə və təşkilatlarında, regional elmi bölmə və mərkəzlərində silsilə tədbirlərin keçiriləcəyini, yeni nəşrlərin hazırlanacağını bildirdi.

Sonra çıxış edən Milli Məclisin deputatı Cavanşir Feyziyev görkəmli şair Bəxtiyar Vahabzadənin Azərbaycanın və dünyanın ən qüdrətli şairləri sırasında layiqli yer tutduğunu bildirdi. Bəxtiyar Vahabzadənin şəxsiyyəti barədə düşüncələrini, onunla bağlı xatirələrini bölüşən Cavanşir Feyziyev ədibin Azərbaycanla bərabər, Türk dünyasının da dərlərini daima özünəməxsus istedad və cəsarətlə qələmə aldığını deyib.

Daha sonra şairin həyat və yaradıcılığında bəhs edən videoçarx nümayiş etdirilib.

Elmi sessiyada filologiya elmləri doktorları Vaqif Yusifli "Poeziyamızın Bəxtiyarı", Elnarə Akimova "Bəxtiyar Vahabzadənin poetik məni", Əlizadə Əsgərli "Bəxtiyar Vahabzadə yaradıcılığında insan konsepsiyası" və Esmira Fuad "Bəxtiyar Vahabzadənin yaradıcılığında ana dili mövzusu" adlı məruzələrle çıxış ediblər.

Məruzələrdə Bəxtiyar Vahabzadənin elmi və bədii yaradıcılığında, ictimai fəaliyyətində geniş bəhs olunub. Bildirilib ki, sənətkar ədəbi və elmi yaradıcılığını uzun illər pedaqoji fəaliyyəti ilə uğurla əlaqələndirərək, bir neçə nəslin milli təfəkkürünün formalaşmasında müstəsna rol oynamışdır. Bəxtiyar Vahabzadə ictimai xadim kimi xalqın tələpəli məsələlərinə münasibətdə həmişə əsl ziyalı mövqeyi nümayiş etdirmişdir.

"Elm günü" nə həsr olunmuş kitab təqdimatı

AMEA-nın Əsas binasında "Elm günü" nə həsr olunmuş tədbir keçirilib. Bakı Dövlət Universitetinin (BDU) Botanika və bitki fiziologiyası kafedrasının müdiri, AMEA-nın müxbir üzvü Elşad Qurbanov "Azərbaycanın bitki örtüyü" kitabının təqdimat mərasimi olub.

Tədbirdə dövlət rəsmiləri, millət vəkili, təxminən ziyalılar, elm və təhsil müəssisələrinin nümayəndələri, KİV mənsubları və digər qonaqlar iştirak ediblər.

Mərasimi giriş nitqi ilə AMEA-nın prezidenti akademik İsa Həbibbəyli açaraq ictimaiyyətə təqdim olunan, "Elm günü" nə həsr olunmuş kitabın yeni dövrün, XXI əsrin dünya miqyasında elm sahəsində global çağırışlarına cavab verən əsər kimi mühüm əhəmiyyətə malik olduğunu bildirdi.

2024-cü ilin Prezident İlham Əliyev tərəfindən ölkəmizdə "Yaşıl dünya naminə həmrəylik ili" olduğunu xatırladan AMEA rəhbəri, həmçinin ötən il Azərbaycanın BMT-nin İqlim Dəyişikliyi üzrə Çərçivə Konvensiyasının Tərəflər Konfransının 29-cu sessiyası (COP29) kimi nüfuzlu beynəlxalq tədbirə ev sahibliyi etdiyini bildirdi.

AMEA-nın prezidenti qeyd edib ki, ötən il Bakıda keçirilən və uğurlu nəticələrlə yadda qalan COP29 tədbiri və "Yaşıl dünya naminə həmrəylik ili" tədbirlərindən sonra cəmiyyətimizdə yaşıl dünyanın formalaşması ilə bağlı çağırışlar daha da aktuallaşmış, xüsusi əhəmiyyət kəsb etməyə başlamışdır: "Əlbəttə ki, bu çağırışlar prioritet istiqamətlərdə elmi tədqiqatların aparılması üçün yeni perspektivlər təqdim edir. Bu isə, alim və ziyalılarımızı müvafiq istiqamətdə elmi araşdırmalarını dərinləşdirməyə, aktual mözulara həsr olunmuş məqalələr vasitəsilə elmi bilikləri cəmiyyətə çatdırmağa təşviq edir".

Bu gün cəmiyyətimizə "yaşıl iqtisadi zona", "yaşıl iqtisadiyyat", "yaşıl texnologiya", "yaşıl energetika" və "yaşıl artım" kimi müxtəlif yeni

anlayış və baxışların daxil olduğunu deyən akademik İsa Həbibbəyli bu istiqamətlərdə elmi qurumlar və dövlət müəssisələrinin qarşısında qoyulan vəzifələr çərçivəsində fəaliyyətin daha da gücləndirilməsinin zəruriliyini vurğulayıb. AMEA rəhbəri bildirdi ki, müasir dövrdə "yaşıl dünya" anlayışı təkə təbiətin mühafizəsi ilə məhdudlaşmır, həm də müxtəlif aspektlərdə tədqiqatların aparılmasına səbəb olur ki, bu da həm elm sahəsində, həm də bütövlükdə cəmiyyətdə "yaşıl sivilizasiya" anlayışının meydana çıxmasına gətirib çıxarır.

Akademik İsa Həbibbəyli ölkəmizdə botanika sahəsində ixtisaslaşmış alim olan Elşad Qurbanovun "Azərbaycanın bitki örtüyü" kitabının elmi məziyyətlərindən danışdı, nəşrdə Azərbaycanın bitki örtüyü ilə bağlı tədqiqatların ümumiləşdirildiyini diqqətə çatdırıb. Qeyd edib ki, əsərdə Azərbaycanın bütün botaniki-coğrafi rayonları üzrə respublikamızda rast gəlinən bitkilik tiplərinin taksonları, onların yayıldığı ərazilər və müasir vəziyyəti haqqında məlumatlar əks olunmuşdur. O, AMEA-nın müxbir üzvü Elşad Qurbanovun istinad etdiyi və öyrəndiyi materiallar əsasında "Azərbaycanın bitki örtüyü" xəritəsini də tərtib etdiyini söyləyib.

AMEA rəhbəri çoxillik tədqiqatların və böyük zəhmətin məhsulu olan kitabı təbiət elmləri sahəsinə sanballı elmi töhfə kimi dəyərləndirib, nəşrin gənc nəsillər üçün bələdçi rolunu oynadığını vurğulayıb. O, fundamental monoqrafiyanın mövzusunun gələcəkdə tədqiqatçılar üçün əsas istiqamətverici mənbələrdən biri olacağına əminliyini bildirdi.

Çıxışının sonunda akademik İsa Həbibbəyli müstəqil Azərbaycan dövlətinin zəngin təbiətini daha dərinə öyrənmək baxımından kitabın qiymətli vəsait və "Elm günü" nə dəyərli töhfə olduğunu söyləyib, müəllifə yeni yaradıcılıq uğurları arzulayıb.

Sonra çıxış edən AMEA-nın vitse-prezidenti, ETN Molekulyar Biologiya və Biotexnologiyalar İnstitutunun baş direktoru akademik İradə Hüseynova "Azərbaycanın bitki örtüyü" kitabının ərəşə gəlməsinin aktuallığına və vacibliyinə diqqət çəkib. Bildirib ki, AMEA-nın müxbir üzvü Elşad Qurbanov tərəfindən hazırlanmış "Azərbaycanın bitki örtüyü" kitabı, "Azərbaycanın bitki örtüyü xəritəsi" və "Azərbaycanın botaniki-coğrafi rayonlarının xəritəsi" 40 ildən çox müddətdə sistemləşdirilməmiş bitkilik tiplərinin müasir vəziyyətini nizamlı şəkildə tam əks etdirən mükəmməl əsərlərdir.

Akademik İradə Hüseynova yeni nəşrdə Azərbaycan ərazisinin bitkiliklərini əks etdirən 17 fəsilənin verildiyini söyləyib. O, kitabda bitkilik tiplərinin formasiya qruplarına və assosiasiyalara bölündüyünü, onların hər biri üçün eddifikator növlərin verildiyini deyib.

"Elşad Qurbanov Azərbaycan Respublikası üçün morfoloji, ekoloji əlamətlərinə, dominant və subdominant növlərinə görə fərqlənən "səh-raq" və "pseudomakki" bitkilik tiplərinin ölkə ərazisində yayıldığını isbat edərək, elmə yenilik gətirmiş və onları bitkilik xəritəsinə də əlavə etmişdir", - deyərək bildirdi vitse-prezident xəritələrə Azərbaycan Respublikası Əqli Mülkiyyət Agentliyi tərəfindən müəlliflik şəhadətnaməsinin verildiyini vurğulayıb. Qeyd edib ki, bu xəritələrə yalnız botaniklər deyil, təbiət elmləri sahəsində elmi-tədqiqat işləri yerinə yetirən mütəxəssislər, müəllimlər, magistrantlar istinad edə bilərlər.

Akademik İradə Hüseynova monoqrafiyanı ölkənin zəngin və müxtəlif ekosistemlərini ətraflı şəkildə təsvir edən əhəmiyyətli elmi əsər kimi qiymətləndirib. O, kitabın Azərbaycanın təbii sərvətlərinin qorunması və davamlı istifadəsi ilə bağlı maarifləndirmə işlərinə, eləcə də elmi tədqiqatların inkişafına mühüm töhfələr verəcəyini əminliyini bildirdi.

Tədbirdə Azərbaycan Respublikası ekologiya və təbii sərvətlər nazirinin müavini b.ü.f.d. Vüqar Kərimov, Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetinin prorektoru professor Mahirə Hüseynova, Gəncə Dövlət Universitetinin Botanika kafedrasının müdiri AMEA-nın müxbir üzvü Vaqif Novruzov, millət vəkili, "iki sahil" qəzetinin baş redaktoru Vüqar Rəhimzadə və Botanika İnstitutunun baş direktoru professor Seyyare İbadullayeva çıxış edərək kitab haqqında fikirlərini bölüşüb, nəşrin müasir dövrdə Azərbaycan elmi üçün mühüm məlumatların toplandığı dəyərli vəsait olduğunu bildirdilər.

Sonda kitabın müəllifi AMEA-nın müxbir üzvü Elşad Qurbanov çıxış edərək tədbirin təşkilatçılarna və iştirakçılarna minnətdarlığını bildirdi.

AMEA-nın 80 illik yubileyi münasibətilə akademik Heydər Hüseynov irsinə həsr olunmuş kitabın təqdimatı

AMEA-nın Fəlsəfə və Sosiologiya İnstitutunda görkəmli Azərbaycan alimi, filosof və ictimai xadim, akademik Heydər Hüseynovun 115 illiyinə həsr edilmiş "Filosof və dövrü. Konseptual yanaşmalar" kitabının təqdimat mərasimi keçirilib.

Tədbir giriş sözü ilə açan Fəlsəfə və Sosiologiya İnstitutunun direktoru fəlsəfə elmləri doktoru professor İlham Məmmədzaadə institutun Azərbaycan fəlsəfə tarixi şöbəsinin müdiri fəlsəfə elmləri doktoru Arzu Əşrəf Hacıyevanın müəllifi olduğu "Filosof və dövrü. Konseptual yanaşmalar" adlı monoqrafiyanı AMEA-nın 80 illik yubileyi ərəfəsi əhəmiyyətli nəşr kimi qiymətləndirib.

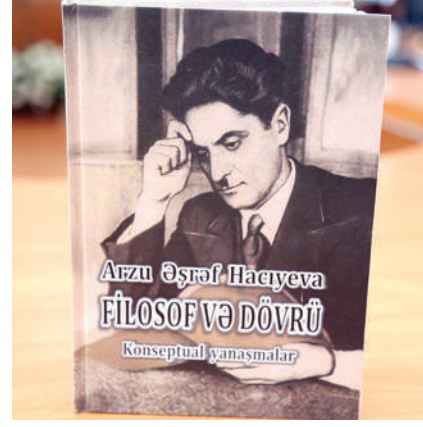
Tədbirdə AMEA-nın prezidenti akademik İsa Həbibbəyli çıxış edərək fəlsəfə elmləri doktoru Arzu Əşrəf Hacıyevanın akademik Heydər Hüseynov haqqında "Filosof və dövrü. Konseptual yanaşmalar" adlı monoqrafiyasının Azərbaycan fəlsəfi və ictimai fikir tarixinin tədqiqinə dair sanballı əsər, eləcə də elmə və mənəvi mədəniyyətimizə dəyərli töhfə olduğunu deyib. AMEA rəhbəri kitabın çətin və şərəfli ömür yaşamış, AMEA-nın təsisçilərindən olan akademik Heydər Hüseynovun arxiv sənəd və materialları əsasında sosial-fəlsəfi görüşlərini, yaradıcılığını əks etdirən, ümumilikdə fəlsəfəyə dair aktual məsələlərin, təhlillərin və ümumiləşdirmələ-

rin aparıldığı fundamental tədqiqat əsəri kimi səciyyələndirib.

AMEA-nın 80 illik yubileyinin əsas məqsədlərindən birinin də alimlərimizin elmi ənənələrini yaşatmaq və bu ənənələri gənc nəsillərə çatdırmaq olduğunu bildirən akademik Həbibbəyli, bugünkü təqdimatın Akademiyanın yubileyi missiyasını əks etdirən ilk tədbirlərdən biri olduğunu qeyd edib.

AMEA prezidenti xüsusilə kitabda Azərbaycan fəlsəfə tarixinin dövrləşdirilməsi mövzusunun əhəmiyyətinə diqqət çəkərək, Sovet dönməndə dövrləşmənin aparılması asan olmadığını bildirib və dövrləşmə üçün aydın konsepsiyaların əsas şərt olduğunu deyib. O, müəllifin yazdığı kimi fəlsəfə ta-

raximizin dörd əsas dövrə bölündüyünü qeyd edib, bu dövrlərin səciyyəvi xüsusiyyətlərini sadalayıb.

Akademik İsa Həbibbəyli təqdimatda iştirakçıları AMEA Rəyasət Heyəti aparatının Elmi irs şöbəsində qorunan akademik Heydər Hüseynovun qovluğundakı sənədlərlə tanış edib, görkəmli alim haqqında sənədlərdə yer alan mühüm tarixi məqamları diqqətə çatdırıb.

Sonra müəllif, fəlsəfə elmləri doktoru Arzu Əşrəf Hacıyeva çıxış edərək tədbirin AMEA-nın 80 illik yubileyi ərəfəsində onun təsisçilərinin yada salınması, xüsusilə taleyi Akademiyanın taleyi ilə sıx bağlı olan təsisçilərdən biri akademik Heydər

Hüseynovun xatirəsinin yad edilməsi, onun elmi irsinin və ideyalarının gələcək nəsillərə çatdırılması baxımından böyük əhəmiyyət daşıdığını vurğulayıb. O, akademik Heydər Hüseynovun Azərbaycanda sovet dövrü humanitar və ictimai elmlər sahəsinin təşəkkülündə, xüsusilə ilk vitse-prezidenti olaraq Azərbaycan Elmlər Akademiyasının çoxşaxəli, strukturlu təsisat kimi təşkilində və möhkəmləndirilməsində böyük xidmətləri olduğunu deyib. Bildirib ki, görkəmli filosof üçün yaddaş bəşəri dəyər idi və bu kitabda da əsas ideya məhz tarixi yaddaşdır. Arzu Hacıyeva eyni zamanda, gənc tədqiqatçılara elm tariximizdəki fikir adamları haqqında arxiv materiallarına əsaslanmaqla tədqiqat aparmağı tövsiyə edib.

Sonra professor İlham Məmmədzaadə, fəlsəfə elmləri doktoru Füzuli Qurbanov və tarix üzrə fəlsəfə doktoru Cəbi Bəhrəmov çıxış edərək, böyük filosof alimin elmi irsini əks etdirən "Filosof və dövrü. Konseptual yanaşmalar" kitabının Azərbaycan fəlsəfi fikir tarixinin tədqiqat baxımından yeni perspektivlər açdığını vurğulayıblar. Əsərin müfəkkirin düşüncə dünyasını, Azərbaycan fəlsəfəsinin inkişafını və zəngin irsini dərinləşdirən araşdırmağa imkan verən sanballı mənbə olduğunu qeyd ediblər.

Təqdimatda alimlər, media nümayəndələri və tələbələr iştirak ediblər.

Azərbaycan dilçilik elmində lüğətçilik, orfoqrafiya, orfoepiya problemləri

Professor Nadir Məmmədli ilə müsahibə

Azərbaycan dilçiliyi, lüğətçiliyi və bu sahədə nəşr edilən kitablar nəinki elmi ictimaiyyətin, bütövlükdə cəmiyyətin diqqət mərkəzində olur. Belə nəşrlərdən razı qalanlar da olur, qalmayanlar da. Digər tərəfdən, Azərbaycan dilinin tətbiq edildiyi sahələrdə dilimizin qayda-qanunlarına riayət edənlər də olur, etməyənlər də. AZƏRTAC-ın müxbirinin AMEA-nın 80 illik yubileyi çərçivəsində Nəsimi adına Dilçilik İnstitutunun direktoru filologiya elmləri doktoru, professor Nadir Məmmədli ilə söhbətində bu məsələlərə nəzər salınıb. İnstitutun direktoru müasir dövr lüğət yaradıcılığında imkanlara və problemlərə toxunub, onların aradan qaldırılması yollarını izah edib.

"Dilimizə təsir edən amillərdən biri publisistikadır. Çünki hamı nə elmi üslubda, nə də bədii üslubda yazmır. Bizim üçün açıq olan, ən çox istifadə etdiyimiz publisistik üslubdur. Dilə nə ziyan gəlirsə, elə publisistik üslubdan gəlir. Yad sözlər dilə əsasən publisistikadan keçir, onu korlayır. Digər tərəfdən, mesajlaşmalar, ayrı-ayrı saytlarda yazılanlar - bunların da təsiri danılmazdır. Necə deyirlər, kimin qulağına hansı söz xoş gəlirsə, onu yazır. Bu baxımdan bugünkü yazılı nitq dilimizə ziyan vurur. Gərək bunlardan ehtiyatlı olaq", - deyər professor bildirir.

Bu gün dilimizə əcnəbi dillərdən kifayət qədər sözlər keçir

Professor Nadir Məmmədli vurğulayıb ki, dilimizin tətbiq edildiyi sahələrdə əcnəbi sözlər yeri gəldi-gəlmədi işlədilir: "Reklamlarda, binaların, şadlıq evlərinin, mağazaların adlarında Azərbaycan dilindən başqa nə istəsən görmək olur. Çox təəssüf edərəm".

İnstitutun direktoru xatırladı ki, keçən ildən üçüncü "Türkmənşəli arxaizmlər lüğəti"nin nəşrinə başlanılıb: "Vaxtilə işlək olmuş bu sözlər bizim üçün xüsusi əhəmiyyətlidir. Nəyə görə? Bu gün dilimizə əcnəbi dillərdən kifayət qədər sözlər keçir. Ancaq biz arxaik sözlərimizi lüğətdə tapanda dilimizin necə zəngin olduğunu görürük. Bu sözləri işlətsəydik nə olardı, mütləq gərək ingilis dilindən götürək?".

Professor Nadir Məmmədli əcnəbi dillərdən keçən terminlərə də diqqət çəkib. Onun sözlərinə görə, institutun Terminologiya şöbəsinin jurnalının hər nömrəsinin sonunda sözlərin siyahısı verilir: "Bu, dilimizdə işlədilan əcnəbi sözlərin

qarşılığı olaraq təklif edilən sözlərdir. Əgər xalq bunu qəbul edirsə, bunu işlədəcəyik. Onu da deyim ki, professor Sayalı Sadıqova Azərbaycan terminoqrafiyasının konseptual əsaslarını yazıb".

Yeni Orfoqrafiya lüğəti üçün artıq 180 min söz hazırdır

"Son vaxtlar institutumuzun gördüyü ən böyük iş AMEA-nın prezidenti akademik İsa Həbibbəylinin dəstəyi ilə yeni Orfoqrafiya lüğətinin hazırlanmasıdır. Yüksək texnologiyaların cəmiyyət həyatına geniş nüfuz etdiyi bir dövrdə lüğət yaradıcılığında da bu imkanlardan bəhrələnmək mümkündür. İndi o zaman deyil ki, kartoçka ilə lüğət hazırlayaq, qəzetlərdən bir-bir söz tapaq. Bu baxımdan mənim təklifimlə AMEA rəhbərinin dəstəyi sayəsində bu işə Elm və Təhsil Nazirliyinin İdarəetmə Sistemləri İnstitutundan iki əməkdaş cəlb edildi. Digər tərəfdən, "Xalq qəzeti", "Azərbaycan", "Səs", "Ədəbiyyat" qəzetlərinin 10-15 illik PDF-lərini əldə etdik. Həmin əməkdaşların köməyi ilə xüsusi proqramlar hazırlandı, bizim dilimizdə olan sözlərin bazası yaradıldı. Təqribən 520 milyon söz və söz forması tapdıq. Əlbəttə, burada təkrarlar çoxdur. Bunlar hamısını yeni deyil. İndi bunlar emal edilir, - məsələn, sözdüzəldici şəkildə sözlər hansılardır - bu, bizə lazımdır, lakin sözdüyşürücü şəkildə sözlər lazımdır deyil. Beləliklə, dilimizdə olan sözlərin bazasını yaratdıq. Deyirlər ki, dünyada 60 milyon azərbaycanlı yaşayır. Bu qədər sayı olan xalqın dilindəki sözlər 80 min olar? Mümkün deyil.

İnstitutumuzda kompüter dilçiliyi şöbəsinin, eləcə də texnologiyaları bilən digər əməkdaşları bu işə cəlb etmişik. Bu gün artıq elimizdə 180 min söz hazırdır. Əlbəttə ki, təkrar geden sözlər çıxarılır, - deyər direktor bildirir.

Yeni orfoqrafiya lüğətinin bəzi məqamları

Professor Nadir Məmmədli yeni orfoqrafiya lüğəti ilə bağlı bəzi məqamları da açıqlayıb: "Bilirsiniz ki, orfoqrafiya düzgün yazı qaydalarıdır. Məsələn, indiyədək lüğətdə "getmək" sözü var, "get" sözü yoxdur. Bir də var xəlif məsdər olan "getmə" sözü. Deməli, "getmək", "gedin", "getmə" - var. Bunların bəziləri lüğətdə var, bəziləri yoxdur. Biz müəyyən etdik ki, nəyi vermək olar, nəyi yox.

Azərbaycan dilində vurğu sözün son hecasına düşür. Əcnəbi dillərdən keçən sözlərə lüğətdə vurğuları qoyacağıq ki, düzgün tələffüz bilinsin. Məsələn, "akademik" sözündə vurğunun üçüncü, yaxud dördüncü hecaya düşməsi ilə mənə da dəyişir. Təbii ki, lüğətdə sözlərin sayının sürətdə artmasına imkan verməyəcəyik.

Məlumdur ki, apostrofu yazıdan çıxarmışıq. Lakin klassik ədəbiyyatdan istifadə edənlərin, dil tarixi mütəxəssislərinin buna bəzən ehtiyacı olur. Bu baxımdan akademik Rafael Hüseynov bizə kömək etdi. O, klassik ədəbiyyatda işlənən bütün apostroflu sözləri seçdi, siyahısını bizə təqdim etdi. Biz bunu lüğətdə ayrıca verəcəyik.

Türk dillərinin xarakterik xüsusiyyətinə görə, sözün kökü dəyişmir. Şəkilçi ona doğru gedir. Lakin sözün kökü də dəyişə bilər. Külək sözü hal şəkilçisi qəbul edəndə "k" hərfi "y"ya keçir. Yeni lüğətdə hansı sözlərin kökünün dəyişdiyini göstərəcəyik.

Yaxşı bir işgüzar heyət seçmişik. Çox güman ki, yeni lüğəti sentyabra qədər bitirəcəyik və ictimaiyyətin müzakirəsinə verəcəyik. Əlbəttə ki, iradlar da ola bilər; xüsusən sözün kökünün dəyişməsinə. Başqa yeniliklər var, demirəm, çünki o bizim sirrimizdir, qalsın".

Azərbaycan sözlərinin başqa dillərdə tələffüzü və əcnəbi dillərdən alınma sözlərin dilimizdə tələffüzü problemləri

Professor Nadir Məmmədli bildirib ki, dilimizdə olan yer adları əcnəbi dillərdə başqa cür tələffüz edilir: "Əlbəttə ki, dünya transkripsiyasında ənənəni nəzərə alırıq. Lakin elə səs var ki, qarşıdakı dildə də mövcuddur. Məsələn, "Qarabağ" sözündə olan "q" səsi rus dilində də var. Lakin "k" ilə tələffüz edilir. "Mərdəkan" adı niyə rus dilində "Mardakyan" yazılmalıdır? Bu tip xey-

li sözlər var. Dilçilik İnstitutu olaraq Azərbaycanda inzibati-ərazi vahidlərinin ruscada düzgün yazılış haqqında ayrıca kitab buraxdıq və səfirliklərdə payladıq.

Sovet dövründə bir çox sözlər dilimizə rus dili vasitəsilə keçib. Məsələn, "xokkey" sözü. Sözün birinci hərfi orijinalda "x" deyil, "h"dir. Rus dilində "h" səsi olmadığı üçün onlar bunu "x" ilə veriblər, biz də eynən götürmüşük.

Orfoepiyayı da artıq hazırlamışıq. Gələn həftə iş bitir. Sonuncu dəfə biz ona baxacağıq. Yaxın vaxtlarda onu da çap etdirəcəyik".

Qeyd edək ki, dilçiliyin onomastika bölməsi xüsusi tədqiqat sahəsidir. Dilçilik İnstitutunda 2022-ci ildə yaradılmış Toponimika şöbəsi respublikamızın ərazisinin onomastik mənzərəsinin bərpası, adların müəyyənləşdirilməsi məsələləri ilə məşğuldur.

Xatırladaq ki, 2013-cü ildə qəbul edilmiş "Azərbaycan dilinin qloballaşma şəraitində zamanın tələblərinə uyğun istifadəsinə və ölkədə dilçiliyin inkişafına dair Dövlət Proqramı"nın müddəalarından biri də Azərbaycan dilinin müxtəlif dialekt və şivələrinin müasir dövrün tələblərinə uyğun olaraq öyrənilməsinin təmin edilməsidir. Bu baxımdan Dilçilik İnstitutunun Dialektologiya şöbəsinin hazırlamış olduğu "Azərbaycan dilinin Naxçıvan dialektoloji atlası" (2015) "Azərbaycan dilinin Qarabağ və Şərqi Zəngəzur dialektoloji atlası" (2022) fundamental nəşrlərdir. Hazırda isə Qərbi Azərbaycan dialektoloji atlası üzərində işlər davam edir.

"Qərbi Azərbaycandan gəlmiş insanlardan yaşlı nəslin nümayəndələrindən bir çoxu dünyasını dəyişib. Qalanları ilə görüşdük, bir-bir toponimləri topladıq. Xalq etimologiyasından, mənbələrdən də istifadə etdik. Birinci cildi artıq hazırdır, - deyər müsahibimiz bildirib. O, həmçinin İraq-Kərkük onomastikasına dair kitab nəşrinin planlaşdırıldığını deyib.

Ötən il Dilçilik İnstitutunun ən mühüm uğuru isə Mahmud Kaşğarının məşhur "Divanü lüğət-it-türk" əsərinin 950 illiyinin UNESCO çərçivəsində qeyd edilməsi olub. Özbək əsilli Azərbaycan alimi, ötən əsrin 30-cu illərində SSRİ Elmlər Akademiyasının Azərbaycan filialında işləmiş Xəlil Səid Xocayev məşhur "Divanü lüğət-it-türk" əsərini ilk dəfə ərəb dilindən Azərbaycan dilinə tərcümə edib. O, 1937-ci il repessiyasında güllələnib. Təhlükəsizlik orqanları evində xatırlanan zaman "Divan" üzə çıxmayıb, itmiş hesab olunub. Əsəri 86 il sonra - 2023-cü ildə professor Nadir Məmmədli institutun arxivindən tapıb.

Vaxtilə Azərbaycan fəlsəfəsi kantşünaslıqla, hegelşünaslıqla məşğul idi. Bəs indi?

Bu gün aydın olur ki, Azərbaycan fəlsəfəsində Kantı və Hegeli öyrənməklə heç də iş bitmir. Hazırda əsas məsələlərdən biri süni intellektin fəlsəfəsidir və rəqəmsal sosiologiyadır. Fəlsəfə və Sosiologiya İnstitutunda yeni ideyalar yaranır və yanaşmalar inkişaf edir.

Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının 80 illiyi həm də Fəlsəfə və Sosiologiya İnstitutunun yubileyidir. Akademiyanın ilk institutları sırasında Fəlsəfə İnstitutu da olub.

Bu barədə AZƏRTAC-a müsahibəsində AMEA-nın Fəlsəfə və Sosiologiya İnstitutunun direktoru fəlsəfə elmləri doktoru professor İlham Məmmədov deyib.

Professor İlham Məmmədov deyib ki, rəhbəri olduğu institutun qarşısında duran əsas məsələlərdən biri süni intellektin cəmiyyət həyatında rolundan irəli gəlir: "Əsas məsələlərdən biri süni intellektin fəlsəfəsidir və rəqəmsal sosiologiyadır. Bu iki məsələ bizim üçün çox önəmlidir. Fikrimcə, bu, tək fəlsəfə və sosiologiya üçün deyil, ümumilikdə elmin inkişafı, cəmiyyətin şüurunun dərinləşməsi və genişlənməsi ilə bağlı olan məsələlərdir".

Institutun direktoru bildirib ki, digər mühüm məsələ görülən işlərin və aparılan tədqiqatların azərbaycançılıq ideologiyası ilə bağlı olma-

sının zəruriliyidir: "Fəlsəfə və sosiologiya elmləri həm də ideoloji məsələlərlə sıx bağlıdır; deməli, təbliğatla, tədqiqatla birləşdirilmə prosesləri getməlidir və bu işlərlə bizim institut məşğuldur. 2025-ci il Azərbaycanda "Konstitusiyaya və Suverenliyə"dir və bu mövzulara biz diqqət yetiririk. Xatırladım ki, 2024-cü il milli ideya ili bağlı idi. Milli ideya həm rəyliy, cəmiyyətin milli şüurunun inkişafını, habelə ekoloji şüuru, eləcə də fəlsəfinin və sosiologiyanın digər istiqamətlərini ehtiva edir. Söhbət tək sosiologiyadan deyil, rəqəmsal sosiologiyadan gedir. Lakin məsələ bununla da bitmir. Söhbət həm də rəqəmsal şüurun, süni intellektin fəlsəfinin predmetlərinə təsirindən gedir. Çalışırıq ki, bu məsələdə fəlsəfəmiz və sosiologiyamız ön planda olsun.

Institutumuzda daxili imkanlar və mövcud ştat vahidi hesabına ye-

ni şöbələr yaradılıb, bəzi şöbələrində iş qismən dəyişiklik edilib. Yeni şöbələrdən biri Qərbi Azərbaycana qayıdış siyasəti və ermənişünaslıq şöbəsidir. Bu məsələlərdə biz çalışırıq ki, eyni zamanda, qonşu dövlətin ideologiyasını bilək, onun zəif və güclü tərəfini ölçə bilək. Bu işlər etnofəlsəfəni və etnososiologiyayı müəyyən mənada praktikaya yaxınlaşdırır".

Qeyd edək ki, Fəlsəfə və Sosiologiya İnstitutunda İnformasiya cəmiyyəti və rəqəmsal inkişaf fəlsəfəsi (adı qismən dəyişib) şöbəsi, Beynəlxalq münasibətlər və geosiyaset şöbəsi, İslam fəlsəfəsi və dinşünaslıq (adı qismən dəyişib), Enerji təhlükəsizliyi siyasəti və gürcüstanşünaslıq şöbəsi, Fəlsəfi hüquqi təlimlər və suverenlik şöbəsi də yaradılıb.

Professor İlham Məmmədov deyib ki, əvvəllər fəlsəfə yalnız universal elm kimi başa düşü-

lürdü. Bu gün isə zamanın tələbinə uyğun olaraq bizə həm milli fəlsəfə, həm də milli sosiologiya lazımdır. Bu, universal elmin inkarı deyil. Bu, universal elmin və Azərbaycan elminin toqquşmasıdır, birləşməsidir, bir-birinə təsiridir və s.

"Vaxtilə Qərb fəlsəfəsini öyrənməklə iş bitmiş hesab olunurdu. Vaxtilə Azərbaycan fəlsəfəsi kantşünaslıqla, hegelşünaslıqla, ideologiyaya ilə məşğul idi. İndi isə aydın olur ki, Kantla və Hegelle bu işlər bitir. Aydın olur ki, biz öz şüurumuzu da öyrənməli və təhlil etməliyik. Şüura təsir də etməliyik. Təsiri də öyrənmək lazımdır. Bunu ona görə öyrənməliyik ki, təkə biz yox, bütövlükdə dünya insanın şüuruna təsir edir. Bu şüura rəqəmsallıq təsir edir, onun müsbət və mənfi tərəfləri var. Fikrimcə, bunların hamısını öyrənmək nəinki fəlsəfinin və sosiologiyanın işidir, bütövlükdə bəlkə də AMEA-nın əsas məsələsidir", - deyir filosof alim vurğulayıb.

Institutun direktoru AMEA-da həyata keçirilən islahatlara, yenilənmə prosesinə də diqqət çəkib. O, qeyd edib ki, faktiki olaraq AMEA özündə ictimai və humanitar elmləri cəmləşdirir. Bu, AMEA qarşısında yeni vəzifələr qoyur: "Amma bu müasirlik fəlsəfinin və sosiologiyanın fundamental elmlərlə fənlərərsə tədqiqatlar aparmasını heç də inkar etmir. Məsələn, mən süni intellekt fəlsəfəsi istiqamətində tədqiqat aparıram. Süni intellekt fəlsəfəsi faktiki

olaraq beyin və şüur arasında təhlillər aparır. Bir tərəfdən beyin anlayı bizə biologiyadan, neyrofiziologiyadan gəlir, - bununla biologlar məşğul olurlar. Bizim institut isə şüurla məşğuldur. Şüur və beyin - onların əlaqəsi necə öyrənilməlidir? Belə çıxır ki, biologiyasız bunu dərk etmək mümkün deyil, digər tərəfdən biologiya da fəlsəfinin köməyi olmadan çətin ki, insan beynini, yaddaşını araşdırsın. Bütövlükdə, insan beyni və şüur məsələsinə bir kontekstdə yanaşılmalıdır".

Professor qarşıda duran vacib məsələlərdən birinin də Azərbaycan fəlsəfinin dünyada təbliği olduğunu söyləyib. "Institutumuzun əməkdaşlarının məqalələri "Scopus" və "Web of Science" bazalarına aid jurnallarda çap olunur. Biz çalışırıq ki, belə tanınmış jurnallarda Azərbaycanın fəlsəfəsi və rəqəmsal sosiologiyası əks olunsun. Bəzən böyük çətinliklərlə qarşılaşsaq da, onları dəf etməyə çalışırıq".

Direktor Fəlsəfə və Sosiologiya İnstitutunun AMEA-nın 80 illiyi çərçivəsində yeni nəşrlər, tədqiqatlar ərəşəyə gətirəcəyini, konfranslar, seminarlar keçirəcəyini, bu tədbirlərdə xarici alimlərin də iştirak edəcəyini söyləyib.

"Ümumilikdə, Fəlsəfə və Sosiologiyalar İnstitutunda yeni ideyalar yaranıb, yanaşmalar inkişaf edir və çalışırıq ki, onlar, necə deyirlər, tükənməsin", - deyir professor İlham Məmmədov fikrini yekunlaşdırıb.

27 mart - "Elm Günü" və AMEA-nın 80 illiyinə həsr olunmuş konfrans

Martın 12-də Bakı Dövlət Universiteti və Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası nəzdində Respublika Seysmoloji Xidmət Mərkəzinin birgə təşkilatçılığı ilə 27 mart - "Elm Günü" və AMEA-nın 80 illiyinə həsr olunmuş konfrans keçirilib.

BDU-da keçirilən konfransda universitetin müvafiq fakültələrinin alimləri, professor və müəllim heyəti, eləcə də fakültə dekanları, kafedra müdirləri, "Geologiya" və "Fizika" fakültələrinin tələbələri və RSXM əməkdaşları iştirak ediblər.

Azərbaycan Respublikasının dövlət himninin səsləndirilməsindən sonra konfrans iştirakçıları Ulu Öndər Heydər Əliyevin və Azərbaycanın ərazi bütövlüyü və suverenliyi uğrunda həlak olan şəhidlərin xatirəsini bir dəqiqəlik sükutla yad ediblər.

"Geologiya" fakültəsinin dekani Mamoy Mansurov çıxışında bildirib ki, elmi təşkilatlar və ali təhsil müəssisələri arasında əməkdaşlığın olması mühüm əhəmiyyət daşıyır. BDU-nun "Geologiya" fakültəsi ilə AMEA nəzdində Respublika Seysmoloji Xidmət Mərkəzi arasında bu sahədə çox yaxşı əməkdaşlığın olduğunu bildiren fakültə dekani konfransın "27 mart Elm Günü" və AMEA-nın 80 illiyinə həsr edildiyini bildirib.

BDU - nun rektorunun elm və təhsil üzrə müşaviri, AMEA-nın müxbir üzvü, professor Aydın Kazımlı deyib ki, çıxışında universitet rəhbərliyi adından iştirakçıları salamlayaraq bu cür tədbirlərin keçirilməsinin əhəmiyyətindən danışdı. AMEA nəzdində RSXM və BDU arasında əməkdaşlığın mövcud olduğunu bildiren Aydın Kazımlı

de belə konfransların davamlı olaraq keçirilməsinin vacib olduğunu deyib.

AMEA nəzdində RSXM-nin baş direktoru, AMEA-nın müxbir üzvü, professor Qurban Yetirmişli konfransda "Azərbaycanın müasir seysmogeodinamik şəraiti" mövzusunda məruzə ilə çıxış edib.

Baş direktor öz çıxışında RSXM-də aparılan kompleks geofiziki-seysmoloji-geokimyəvi tədqiqatlar və əldə olunan nəticələr haqqında ətraflı məlumat verib. Hazırda respublika ərazisində 84 seysmik stansiyalar vasitəsi ilə kompleks seysmoloji-geofiziki tədqiqatların aparıldığını bildiren professor Qurban Yetirmişli Azərbaycan ərazisinin hazırkı seysmogen vəziyyəti haqqında da danışdı. Baş direktor çıxışında respublika ərazisində maqnitudası 3 və 3-dən yuxarı olan zəlzələlərin qeydə alınması, aktiv bölgələrdə olan seysmik vəziyyət, aparılan monitorinqlərlə bağlı da iştirakçıları məlumatlandırıldı.

Professor Qurban Yetirmişli çıxışında həmçinin RSXM-nin beynəlxalq seysmoloji təşkilatlar və xarici universitetlərlə əməkdaşlıq məsələlərinə də toxunub. Baş direktor öz çıxışında tələbələrə müraciət edərək onlara elmi sahədə aktiv olmağı tövsiyə edib.

Daha sonra təqdim olunmuş məruzə ilə bağlı iştirakçıları maraqlandıran suallara aydınlıq gətirildi.

BDU-nun "Faydalı qazıntılar" kafedrasının müdiri, akademik Vasif Babazadə çıxış edib. BDU və AMEA nəzdində RSXM-nin birgə təşkilatçılığı ilə keçirilən konfransın "27 mart Elm Günü" və AMEA-nın 80 illiyinə həsr edilməsini yüksək qiymətləndirən kafedra müdiri elm və təhsilin inteqrasiyası baxımından da bu cür konfransların keçirilməsinin əhəmiyyət daşıdığını bildirdi.

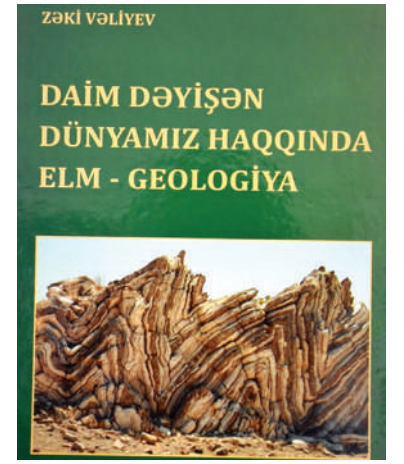
Akademik Vasif Babazadə öz çıxışında RSXM-nin baş direktoru, AMEA-nın müxbir üzvü, professor Qurban Yetirmişlinin təqdim etdiyi məruzə haqqında da danışdı. Azərbaycanda seysmoloji tədqiqatların yüksək səviyyədə aparıldığını qeyd edən akademik alınmış nəticələri yüksək qiymətləndirərək "Bu gün burada təqdim olunan nəticələr çox böyük zəhmət və əmək sayəsində əldə olundu. Seysmoloji Mərkəz dünyanın aparıcı universitetləri ilə yaxından əməkdaşlıq edir. Mərkəzdə ən müasir texnologiyalar və proqramlardan istifadə edilir. Bütün bunlar bir elm adamı kimi mənə sevindirir. Bir də ona görə mən sevinirəm ki, bütün bu işlər bizim universitetin məzunu, mənim tələbəm olmuş Qurban Yetirmişlinin rəhbərliyi altında aparılır. Bir müəllim kimi bunu görmək mənə sevindirir"-deyib. Akademik çıxışında həmçinin gənclərə müraciət edərək elm sahəsində aktiv olmağı, bilik və bacarıqlarını artırmağı tövsiyə edib.

Daim dəyişən dünyamız haqqında elm - geologiya

AMEA-nın 80 illik yubileyi ərəfəsində Elm və Təhsil Nazirliyinin Geologiya və Geofizika İnstitutu Elmi Nəşrlərin redaksiya hazırlığı şöbəsinin rəhbəri yer elmləri üzrə fəlsəfə doktoru, dosent Zəki Vəliyevin "Daim dəyişən dünyamız haqqında elm - geologiya" kitabı "Nafta-Press" nəşriyyatında çapdan çıxıb.

Müəllif kitabında Qalaktikanın (Kərkəşinin) yaranması, Günəş sistemi, Yer planetinin fəzədə mövqeyi, onun quruluşu haqqında müasir təsəvvürlər, onların fiziki, kimyəvi xüsusiyyətləri barədə məlumatlar, Yer qabığının mənşəyi, təkamülü, endogen və ekzogen proseslər haqqında nəzəri biliklər əsasında, özvi aləmin və onun təkamül qurumlarının inkişafı yollarında müasir təsəvvürləri və hipotezləri təqdim edir.

Alim Kainatdakı müvazinəti, ahəng və nizaminə necə bərqərar olduğunu, Yer kürəsində hansı proseslərin baş verdiyini və s. suallara məhz geologiya elminin aydınlıq gətirə bildiyini göstərir.

Zəki Vəliyevin "Daim dəyişən dünyamız haqqında elm - geologiya" əsəri hər təbəqədən olan oxucuda ilk andan maraqla doğuraçağı şübhəsizdir. Əsər ali məktəblərin əyani və qiyabi şöbələrində, həmçinin qonşu fənlərərsə ixtisaslar üzrə təhsil alan bakalavr, magistrlər, doktorantlar, gənc mütəxəssislər, ümumiyyətlə, təbiəti sevənlər üçün nəzərdə tutulub.

MEK-də virtual sərgi

Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının Mərkəzi Elmi Kitabxanasının 100 illik yubileyi münasibətilə "100 yaşlı kitabxana" adlı virtual sərgi təqdim edir.

Sərgi MEK-in fondlarında saxlanılan nəşrlər əsasında hazırlanıb. Burada Ulu Öndər Heydər Əliyevin və Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin kitabxana haqqında dəyərli fikirləri, eləcə də Mərkəzi Elmi Ki-

tabxananın yeni binasının tikilməsi ilə bağlı Sərəncam yer alıb. Bundan başqa, MEK-in tarixi, missiyası, hədəfləri, fondları və könüllülük fəaliyyəti haqqında məlumatlar, foto və videotəvratlar da sərgidə nümayiş olunur.

Sərgilənən nəşrlər arasında Prezident İlham Əliyevin sərəncamına əsasən AMEA Rəyasət Heyətinin Tədbirlər Planına uyğun olaraq MEK-in tərtib etdiyi bibliografik göstəricilər və soruq-bibliografik məlumat kitabları da yer alır.

Sərgidə həmçinin "Azərbaycanın elm və mədəniyyət xadimləri" seriyası çərçivəsində nəşr olunan şəxsi bibliografik kitablar da təqdim edilir.

MEK-də ənənəvi formada da təşkil edilən sərgi ilboyu mütəmadi olaraq yenilənəcək və davam etdiriləcək.

Novruz dünya xalqları arasında sülhü tərənnüm edir

Türkdilli dövlətlərdə Novruz bayramı daha böyük şövqlə qeyd olunur

Azərbaycan xalqı min illər boyu bu Novruz bayramını keçirmiş, arzu və istəklərini bu bayramda ifadə etmişdir. Təsədüfi deyil ki, Azərbaycan Çar Rusiyasından qurtulandan sonra Azərbaycandakı milli bayramlardan biri də Novruz bayramı idi. 1919-1920-ci illərdə bu bayram Azərbaycan xalqı tərəfindən dövlət səviyyəsində keçirilmişdir. 1920-ci ilin aprelindən sonra isə bu bayramın rəsmi dövlət şəklinə keçirilməsi qadağan olundu. Lakin hansı formada olursa-olsun, Azərbaycan xalqı çərşənbələri və Novruz bayramını uğurla keçirirdi. Ona görə də, Novruz bayramı min illər boyu Azərbaycan xalqının birləşməsi deməkdir, bir ideya uğrunda mübarizəsi deməkdir. Eyni zamanda, Azərbaycan xalqının dünya xalqlarına humanizmi və məhəbbəti deməkdir.

Xoşbəxtlikdən Azərbaycan 1991-ci ildə öz dövlət müstəqilliyini bərpa etdikdən sonra Novruz ənənələri yenidən vüsət aldı. Xüsusilə də, Azərbaycanın birinci vitse-prezidenti Mehriban xanımın Novruz bayramı ilə bağlı himayəçiliyi və bu bayramımızın dirçəldilməsi, bunun dünyaya töhfələr verməsi onu göstərir ki, Azərbaycan dövləti, Prezident İlham Əliyev, birinci vitse-prezident Mehriban Əliyeva tərəfindən bu bayrama xüsusi önəm verilir. Ümum-milli Lider Heydər Əliyev də həmişə Novruz günlərində bir çox tədbirlərin iştirakçısı olurdu.

44 günlük Vətən müharibəsindən sonra Şuşada ilk Novruz tonqalı qalandı. İnsanlar 30 ildən artıq idi ki, bunu gözləyirdilər. Tarixi torpağımızda ilk bayram ənənələri, şənlikləri keçirildi.

Bu gün Azərbaycanın dövlət suverenliyi bərpa olunub və Novruz Azərbaycanın bütün torpaqlarında böyük sevinc hissi ilə keçirilir.

Azərbaycanda eyni zamanda Novruz bayramını dünya bayramına çevirmək üçün, dünya xalqlarının əmin-amanlığına xidmət etmək üçün onu təbliğ edir. Bu gün demək olar ki, türkdilli dövlətlər Novruz bayramını daha böyük şövqlə qeyd edir. Bu bayramı dünya bayramlarına qatmaq üçün əlindən gələni edir. Çünki bu bayramın mahiyyətində ədalət, bərəkət, var-dövlət, halallıq, səmimiyyət, inam, ehtiram var. Bütün bu cəhətlərə görə də Novruz dünya bayramları içində öz yerini tutan bayramdır.

Novruz əslində bütün dünyaya xidmət edir, dünya xalqları arasında sülhü tərənnüm edir. Dünyanın azad, xoşbəxt yaşaması üçün belə bayramlara həmişə ehtiyac var. Bu gün də Azərbaycan bu bayramın böyük ideoloqu, təbliğatçısı olmaqla yanaşı onu bütün dünyaya tövsiyə edir.

Şəki Regional Elmi Mərkəzində dəyirmi masa

AMEA-nın Şəki Regional Elmi Mərkəzində (REM) Şərqdə ilk operanın yaradıcısı, böyük musiqişünas-alim, istedadlı publisist, dramaturq və pedaqoq, tanınmış ictimai xadim, Xalq artisti Dövlət mükafatları laureatı, Azərbaycan Elmlər Akademiyasının həqiqi üzvü Üzeyir Hacıbəylinin anadan olmasının 140 illiyinə həsr olunan dəyirmi masa keçirilib.

Sonra Ədəbi-mədəni mühit, folklor və etnoqrafiya şöbəsinin aparıcı elmi işçisi, fil.e.d., dos. Kamil Adışirinovun "Üzeyir Hacıbəylinin maarifçilik fəaliyyəti" mövzusunda məruzəsi dinlənilib.

Məruzəçi Üzeyir Hacıbəylinin milli operamızın banisi, istedadlı jurnalist, Azərbaycan ictimai fikir tarixində özünəməxsus yer tutan görkəmli ictimai-siyasi xadim olmaqla yanaşı, həm də görkəmli pedaqoq, uşaqlar üçün dərslik müəllifi, musiqi məktəbinin və konservatoriyaların təşkilatçısı olmasına diqqət çəkib.

Kamil Adışirinov böyük mütəfəkkirin maarifçilik görüşlərindəki millət təərəqqisi və oyanışında, milli dirçəliş və özünüdərk hissələrinin yaranmasında, xalqın mədəni yüksəlişində maarif, təhsil, elm və mədəniyyətin vəhdətini, milli istiqlala aparıcı yolun ana dilində tədrisdən keçməsinə, Şərq və Qərb mədəniyyətinin sintezinin vacibliyi kimi mühüm məsələləri nəzərə çatdırıb. Həmçinin Üzeyir Hacıbəyli yaradıcılığında Azərbaycan dili ilə bağlı lüğətlərin tərtibinin xüsusi yer tutduğunu diqqətə çatdırılıb.

Dəyirmi masa müzakirələr ətrafında davam edib.

Londonda "Azix mağarası - Azərbaycan ərazisində ən qədim yaşayış məskəni" kitabının təqdimatı

Azərbaycan Respublikası Mədəniyyət Nazirliyinin təşkilatçılığı və Azərbaycanın Böyük Britaniyadakı Səfirliyinin dəstəyi ilə Londonda Beynəlxalq Kitab Sərgisi çərçivəsində "Azix mağarası - Azərbaycan ərazisində ən qədim yaşayış məskəni" kitabının təqdimat mərasimi keçirilib.

Kitab tarix elmləri doktoru, professor Əsədulla Cəfərovun həmmüəllifliyi ilə hazırlanıb və nazirliyin dəstəyi ilə yenidən ingilis dilində nəşr olunub. Tədbirdə diplomatlar, alimlər, media nümayəndələri və tarixə maraqlı qonaqlar iştirak ediblər.

Təqdimat zamanı çıxış edən professor Əsədulla Cəfərov Azix mağarasının təkə Azərbaycan deyil, bütün dünya elmi üçün mühüm əhəmiyyət kəsb etdiyini vurğulayıb. O, 1960-cı illərdə Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının Paleolit Arxeoloji Ekspedisiyasının rəhbəri, görkəmli arxeoloq Məmmədli Hüseynovun rəhbərliyi ilə Qarabağ ərazisində aparılan tədqiqatlar nəticəsində bu mağaranın kəşf edildiyini bildirib.

Azix mağarasının yerləşdiyi Quruçay vadisinin qədim insanların məskunlaşması üçün əlverişli təbii-coğrafi mühitə malik olduğunu qeyd edən professor, burada aşkar edilmiş daş alətlər, heyvan qalıqları və insan çənə sümüyü kimi mühüm tapıntıların erkən insanların həyat tərzini və inkişafını öyrənmək baxımından əvəzsiz mənbə olduğunu vurğulayıb.

O, çıxışında Azix mağarasının tədqiqatının üç əsas mərhələyə bölündüyünü və bu çərçivədə əldə olunan elmi nəticələrin beynəlxalq elmi ictimaiyyət tərəfindən yüksək qiymətləndirildiyini bildirib. Aparılan beynəlxalq tədqiqatlar nəticəsində bu ərazidə yaşayan insanların 2-2,5 milyon il əvvəl məskunlaşdığını sübut edildiyini qeyd edib.

Təqdimat mərasimində bu nəşrin təkə Azərbaycan tarixinin deyil, eyni zamanda dünya paleoantropologiyası və arxeologiyasının öyrənilməsi baxımından vacib mənbə olduğunu bildirdilər. Kitabın UNESCO səviyyəsində təqdim edilməsinin və bu mövzuda geniş beynəlxalq əməkdaşlığın davam etdirilməsinin vacibliyi qeyd edilib.

Tədbirin sonunda iştirakçılar kitabla tanış olub və müəllifə suallar ünvanlayıblar. Daha sonra kitabın imzalanma mərasimi də keçirilib. Azərbaycan tarixi və arxeologiyasına böyük maraqlı qonaqlar professor Əsədulla Cəfərovun imzası ilə kitab əldə ediblər. Xüsusilə Banqladəş, Cənubi Koreya, Səudiyyə Ərəbistanı, Türkiyə, Böyük Britaniya və Çin kimi ölkələrdən olan qonaqlar nəşrə böyük maraqlı göstərilib.

Alimlər Qərbi Avropada ən qədim insan qalıqları tapıblar

Tarraqonadakı Rovira i Vergilius Universitetinin ispaniyalı mütəxəssislərinin rəhbərlik etdiyi beynəlxalq arxeoloqlar qrupu Qərbi Avropada ən qədim insan qalıqlarını tapıb.

Araşdırma "Nature" elmi jurnalında dərc olunub.

İspaniyanın şimalındakı Atapuerka dağlarında Sima del Elefante mağarasında tapılan kəllə sümükləri 1,4 milyon ilə əvvələ aiddir.

Alimlər sümüklərin Homo cinsinin yetkin nümayəndəsinə aid olduğu qənaətinə gəlib və onu "Homo aff" növü kimi təsnif ediblər.

Tədqiqatçılar deyirlər ki, bu tapıntı qədim insanların miqrasiyasına dair fikirləri dəyişir. Əvvəllər güman edilirdi ki, Homo sələfləri Qərbi Avropaya ilk dəfə təxminən 1,2 milyon il əvvəl gəliblər. Lakin yeni tapıntılar burada daha əvvəl "Homo erectus" və ya onların yaxın qohumları olduğunu sübut edir.

Mağarada heyvan sümükləri ilə yanaşı, kvars, çaxmaq daşı və əhəng daşından hazırlanmış sadə alətlər də tapılıb. Alimlər hesab edirlər ki, təbii sərvətlərlə zəngin Atapuerka dağları insanlar və heyvanlar üçün mühüm miqrasiya dəhlizi rolunu oynayıb.

ELAN-MÜSABİQƏ

Şərqsünaslıq İnstitutu

AMEA akad. Z.M.Bünyadov adına Şərqsünaslıq İnstitutu aşağıdakı boş yerləri tutmaq üçün müsabiqə elan edir:

"Yazılı abidələrin tədqiqi və nəşri" şöbəsi üzrə: aparıcı elmi işçi - 1 yer
"Asiya-Sakit okean regionu ölkələri" şöbəsi üzrə: elmi işçi - 1 yer
"Türk filologiyası" şöbəsi üzrə: elmi işçi - 1 yer
"Cənubi Azərbaycan" şöbəsi üzrə: elmi işçi - 1 yer
"Ərəb filologiyası" şöbəsi üzrə: böyük elmi işçi - 1 yer

Sənədlər müsabiqənin tələblərinə uyğun olaraq, elan dərc edilən gündən 1 ay müddətinə aşağıdakı ünvana təqdim edilməlidir.

Ünvan: Bakı ş., H.Cavid pr., 115,
Akademik Ziya Bünyadov adına Şərqsünaslıq İnstitutu
Telefon: (+994 12) 538-87-55

Redaksiya heyəti:

İsa Həbibbəyli, Dilqəm Tağıyev, İbrahim Quliyev, Nərgiz Paşayeva, Rasim Əliquliyev, Tofiq Nağıyev, İradə Hüseynova, Gövhər Baxşəliyeva, Arif Həşimov, Cəmil Əliyev, İsmayıl Hacıyev, Fuad Əliyev

Baş redaktor: Ağahüseyn Şükürov

Ünvan: AZ 1001, Bakı, İstiqlaliyyət küçəsi 30.
Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının Reyaset Heyəti
e-mail: elm.nauka.gazet@gmail.com

Tiraj: 2000

НАУКА

Сила в науке...

Низами Гянджеви

ELM

Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası Rəyasət Heyətinin orqanı

SCIENCE

Newspaper of the Presidium of the Azerbaijan National Academy of Sciences

Орган Президиума Национальной академии наук Азербайджана

№ 10 (1450)

пятница, 14 марта 2025 года

Газета выходит с 1984 года

Исходя из вызовов мировой науки

Развитие НАНА продолжается в соответствии с новыми реалиями

Состоялось очередное заседание Президиума Национальной академии наук Азербайджана. В мероприятии приняли участие президент НАНА академик Иса Габибейли, члены Президиума, заведующие отделами аппарата Президиума, директор и сотрудники научных учреждений и организаций НАНА.

Открыв заседание вступительным словом, академик Иса Габибейли ознакомил всех с вопросами, стоящими на повестке дня. Вначале члену-корреспонденту НАНА Намику Джалилову, члену-корреспонденту НАНА Рене Мамедовой и доктору исторических наук Земфире Гаджиевой были вручены почётные грамоты НАНА.

Затем президент НАНА академик Иса Габибейли поздравил сотрудниц НАНА с 8 Марта - Международным женским днём. Сказав, что женщина всегда высоко ценится в азербайджанском обществе, глава НАНА добавил, что по инициативе общенационального лидера Гейдара Алиева права женщин нашли отражение в самом главном правовом документе - Конституции страны.

Ведущая сила общества

Академик сообщил также, что в оба периода руководства великого лидера в республике возрастала роль женщин в жизни общества, они стали ведущей силой общества. Руководитель НАНА подчеркнул, что Президент Ильхам Алиев, успешно продолжающий политический курс общенационал-

ьного лидера, высоко ценит женщин, вследствие чего значительно увеличилось число женщин-лидеров в общественно-политической, научной, образовательной и культурной жизни страны. Первый вице-президент Азербайджана, продолжил далее академик, президент Фонда Гейдара Алиева Мехрибан Алиева является образцом верности и служения азербайджанской женщины своему государству и народу, а реализуемые первой леди республики социальные и гуманитарные проекты служат всестороннему развитию общества и высоко ценятся нашим народом.

Сказав, что женщины играют активную роль и в жизни Академии наук, руководитель НАНА добавил, что две трети всех ее сотрудников составляют женщины, три вице-президента НАНА - женщины, в настоящее время растёт число интеллектуальных женщин нового поколения, своими исследованиями они вносят вклад в развитие науки.

Академик Иса Габибейли ещё раз сердечно поздравил сотрудниц НАНА с 8 Марта - Международным женским днём, пожелал им здоровья и новых научных достижений.

Готовить мероприятия сообща

Далее заведующая отделом человеческих ресурсов аппарата Президиума НАНА доктор философии по филологии Айнур Махмуд перечислила имена сотрудниц, которые награждены благодарственными и почётными грамотами Президиума и научных отделе-

ний НАНА по случаю 8 Марта - Международного женского дня.

Первым на рассмотрение был вынесен вопрос об утверждении Плана мероприятий НАНА в связи с исполнением Распоряжения Президента Азербайджанской Республики от 3 февраля 2025 года "О праздновании 140-летия Узеира Гаджибейли".

В своём выступлении академик Иса Габибейли сообщил, что в распоряжении сразу нескольким структурам - министерствам культуры, науки и образования, а также Национальной академии наук поручено подготовить и реализовать совместный План мероприятий, связанный с этой знаменательной датой.

Чтобы обеспечить решение поставленных в распоряжении задач, 10 февраля 2025 года Президиум НАНА принял соответствующее постановление, а научным учреждениям и организациям, региональным научным отделением и центрам Академии наук было поручено подготовить и представить предложения, связанные с разработкой соответствующего Плана мероприятий НАНА. За истекший период, продолжил руководитель НАНА, на основе поступивших предложений был подготовлен и представлен на рассмотрение Президиума проект Плана мероприятий НАНА, связанного с празднованием 140-летия Узеира Гаджибейли.

Великолепие народного мышления

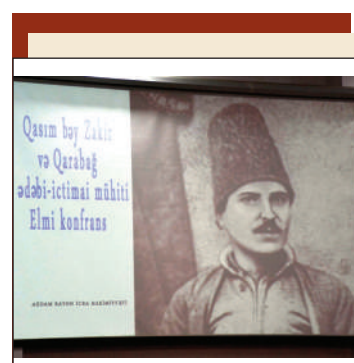
В Плате мероприятий нашли отражение такие пункты, как проведение конференций, круглых столов, виртуальных выставок, а также подготовка ряда изданий, охватывающих следующие темы: "Узеир Гаджибейли: литературно-культурные ценности и духовно-эстетическое богатство", "Академик Узеир Гаджибейли и музыкальная культура Азербайджана", "Языковые вопросы в публицистике Узеира Гаджибейли", "Место Узеира Гаджибейли в истории общественно-политической мысли Азербайджана", "Творчество и просветительская деятельность Узеира Гаджибейли", "Идеи азербайджанства и тюркизма в творчестве Узеира Гаджибейли", "Великолепие народного мышления - в звучании и художественном слове", "Место Узеира Гаджибейли в азербайджанском музыковедении", "Романсы Узеира Гаджибейли, написанные на газели Низами Гянджеви", "Журналистская деятельность Узеира Гаджибейли", "Узеир Гаджибейли - 140".

После дискуссий План мероприятий НАНА в связи со 140-летием Узеира Гаджибейли был утверждён.

Затем были обсуждены задачи, стоящие перед НАНА в связи с исполнением Распоряжения Президента Азербайджанской Республики от 21 февраля 2025 года "О праздновании 100-летнего юбилея Бахтияра Вахабзаде".

В своём выступлении академик Иса Габибейли подчеркнул, что Бахтияр Вахабзаде всегда воспевал национальную свободу и независимость, в XX веке написал самое смелое стихотворение о родном языке, именно за эти заслуги он был одним из трёх первых поэтов, удостоенных одной из самых высших наград Азербайджанской Республики - ордена "Истигла".

(продолжение на стр.10)

Выдающемуся поэту посвящается

стр. 10 ⇨

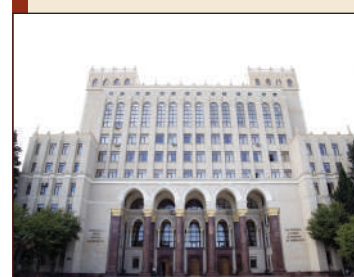
Наука глобальна и универсальна

стр. 11 ⇨

Дыхание новой жизни

стр. 11 ⇨

An event dedicated to March 27- "Science Day" will be held at ANAS

page 12 ⇨

Исходя из вызовов мировой науки

Развитие НАНА продолжается в соответствии с новыми реалиями

(начало на стр.9)

Академик Иса Габибейли отметил, что юбилей выдающегося поэта отмечается не только в нашей республике, но и во всех странах тюркского мира, а ТЮРКСОЙ объявил 2025 год Годом памяти Бахтияра Вахабаде.

Сказав, что 100-летний юбилей поэта будет отпразднован на самом высоком уровне и в Академии наук, руководитель НАНА поручил научным учреждениям и организациям, региональным научным отделением и центрам НАНА представить предложения в связи с подготовкой соответствующего Плана мероприятий академии.

Следующим на заседании обсуждался вопрос о праздновании в НАНА Дня науки - 27 Марта.

В своём выступлении академик Иса Габибейли отметил, что учреждение в Азербайджане Дня науки именно в день создания Национальной академии наук Азербайджана является показателем высокого внимания, заботы и доверия, оказанного главой государства отечественной науке и учёным Азербайджана. Академик подчеркнул, что в основе этого доверия по отношению к НАНА, которая прошла 80-летний исторический путь развития, лежит также роль Академии наук в формировании современной культуры Азербайджана, идеологии национальной государственности и азербайджанства, целой плеяды национальной интеллигенции.

Академик Иса Габибейли продолжил: "В настоящее время развитие Национальной академии наук Азербайджана, которая является одним из передовых центров отечественной науки, продолжается в соответствии с новыми реалиями.

Для повышения авторитета науки

Фундамент этого развития зиждется на стремлении принимать активное участие в претворении в жизнь государственной политики, проводимой Президентом Азербайджанской Республики Ильхамом Алиевым во имя всестороннего развития страны, и быть составной частью реформ, целенаправленно проводимых Азербайджанским государством в сфере научной деятельности".

Руководитель НАНА сообщил, что празднование Дня науки имеет большое значение с точки зрения повышения авторитета научной деятельности в обществе, популяризации науки, поощрения труда учёных, стимулирования их на новые научные достижения и успехи.

На заседании было принято решение отметить День науки в НАНА 10 апреля 2025 года, а также была утверждена программа мероприятия.

Далее был рассмотрен вопрос об учреждении "Почётного диплома имени Азиза Санджара" НАНА. Академик Иса Габибейли сообщил, что 3 июня 2024 года в Национальной академии наук Азербайджана состоялось специальное заседание Общего собрания НАНА, посвящённое встрече с лауреатом Нобелевской премии, почётным членом НАНА, профессором Университета Северной Каролины (США) Азизом Санджаром, на котором было принято постановление об учреждении "Почётной премии имени Азиза Санджара" НАНА. Оратор подчеркнул, что по постановлению Общего собрания НАНА от 20 февраля 2025 года указанная награда была утверждена под названием "Почётный диплом имени Азиза Санджара" Национальной академии наук Азербайджана.

На заседании также обсуждался вопрос об учреждении "Почётного диплома имени Узеира Гаджибейли" НАНА. Академик Иса Габибейли отметил, что одним из важных направлений реформ, проводимых в последние годы в НАНА, является реализация мероприятий по увековечиванию памяти выдающихся личностей, имеющих исключительные заслуги в научном и национально-духовном развитии Азербайджана. В качестве продолжения этих мероприятий президент НАНА академик Иса Габибейли выступил с инициативой учредить "Почётный диплом имени Узеира Гаджибейли".

Увековечивая память гениев

Руководитель НАНА подчеркнул, что в этом году исполняется 140 лет со дня рождения создателя первой оперы на Востоке,

видного учёного-музыковеда, талантливого публициста, драматурга и педагога, известного общественного деятеля, Народного артиста, лауреата Государственных премий, действительного члена Академии наук Азербайджана Узеира Гаджибейли, и учреждение накануне этого события "Почётного диплома имени Узеира Гаджибейли" НАНА для стимулирования деятельности выдающихся учёных, отличившихся своими научными достижениями, имеет большое значение с точки зрения увековечивания памяти гениального композитора.

Учитывая всё вышесказанное, был учреждён "Почётный диплом имени Узеира Гаджибейли" НАНА.

Затем был рассмотрен вопрос об учреждении "Почётного диплома имени Льва Ландау" НАНА.

В своём выступлении по этому вопросу академик Иса Габибейли сообщил, что Лев Ландау, который внёс исключительный вклад в развитие мировой науки и снискал известность своими фундаментальными исследованиями в области теоретической физики, является личностью, обладающей особой ценностью для научной общественности Азербайджана. Этот гениальный учёный, который родился в Баку, продолжил академик, является автором революционных открытий в сфере квантовой механики, физики твёрдых тел, физики плазмы и космологии, в 1962 году он стал лауреатом Нобелевской премии.

Сказав, что научная школа Льва Ландау и разработанные им теории оказали огромное влияние на развитие современной физики и получили высокую оценку в передовых научных кругах мира, руководитель НАНА подчеркнул, что наследие учёного обладает большой ценностью для отечественной науки и международной научной общественности.

На заседании было принято постановление об учреждении "Почётного диплома имени Льва Ландау" НАНА.

Далее были рассмотрены научно-организационные вопросы.

Кадровые вопросы - всегда на повестке

Исходя из поручений главы государства, национальных интересов Азербайджанского государства и вызовов современной мировой науки, в Институте археологии и антропологии и Институте философии и социологии НАНА за счёт внутренних ресурсов и штатных единиц были созданы новые отделы и внесены частичные изменения в названия некоторых отделов. Помимо этого, были внесены изменения в состав редакционно-издательского совета НАНА.

На заседании также были рассмотрены кадровые вопросы. Были приняты постановления об утверждении доктора философии по филологии Рашида Зульфугарова на должность учёного секретаря аппарата Нахчыванского отделения НАНА, доктора филологических наук, доцента Кямилы Адыширинова - на должность заместителя директора Шекинского регионального научного центра НАНА по научной работе.

В то же время, были приняты постановления об итогах командировки сотрудников Института литературы имени Низами Гянджеви НАНА - диссертанта отдела литературы тюркских народов Назрин Алиевой и докторанта отдела литературной критики Зарин Велиевой - в Белостокский университет (Польша) для повышения квалификации. Назрин Алиева рассказала участникам заседания об итогах командировки. Также в Турецкую Республику были командированы научные сотрудники Института археологии и антропологии НАНА Алия Адыгёзалова и Ариф Гулиев.

Затем на заседании были приняты постановления о 120-летнем юбилее академика Садыга Дадашева, 120-летнем юбилее академика Михаила Усейнова, 100-летнем юбилее члена-корреспондента НАНА Марсада Саттарова и 90-летнем юбилее члена-корреспондента НАНА Ильаса Бабаева.

В ходе дискуссий своими мыслями и предложениями поделились академики Расим Алигулиев, Ариф Гашимов, член-корреспондент НАНА Эртегин Саламзаде, профессор Ильхам Мамедзаде, доктор филологических наук Кямил Адыширинов, доктор философии по истории Фархад Гулиев и другие.

Выдающемуся поэту посвящается

Литературное наследие Гасым бека Закира вошло в сокровищницу азербайджанской культуры

В селе Гузанлы Агдамского района состоялась научная конференция "Гасым бек Закир и литературно-общественная среда Карабаха". В мероприятии приняла участие делегация во главе с президентом Национальной академии наук Азербайджана академиком Исой Габибейли.

Вначале участники конференции посетили памятник общенациональному лидеру Гейдару Алиеву и возложили к памятнику букеты цветов. Затем по случаю открытия парка имени Гасым бека Закира, разбитого в центральной части села Хындрыстан, состоялась акция по посадке деревьев: в нем планируется создать Мемориальный музей Гасым бека Закира.

Далее на мероприятии, которое было проведено в Агдамском центре мугама, прозвучал Государственный гимн Азербайджанской Республики. Минутой молчания была почтена память великого лидера Гейдара Алиева и шехидов.

Открыв мероприятие вступительным словом, глава Исполнительной власти Агдамского района Вагиф Гасанов выступил с обширным докладом о жизни и творчестве Гасым бека Закира, литературной среде Карабаха в тот период.

Далее выступил президент НАНА академик Иса Габибейли, который рассказал о жизни ве-

ликого поэта Гасым бека Закира, времени, в котором он жил, особенностях его творчества. Академик сообщил, что Гасым бек Закир продолжил и развил лучшие стороны классической восточной литературы в свойственном ему сатирическом, лирическом стиле и снискал славу в качестве талантливого мастера слова. Сказав, что поэт поднял азербайджанский литературный язык на новую ступень развития и отличался от своих современников содержательными и полными смысла сатирическими стихами, гошма и герайлы, академик Иса Габибейли подчеркнул, что литературное наследие выдающегося поэта вошло в сокровищницу азербайджанской культуры.

Академик Иса Габибейли подарил ряд монографических трудов, изданных в НАНА,

копию рукописи Закира, которая хранится в Институте рукописей имени Мухаммеда Физули НАНА, и портрет выдающегося поэта, нарисованный сотрудником НАНА доктором философии по искусствоведению Айнурой Гашимовой, создающемуся Мемориальному музею Гасым бека Закира в качестве первых экспонатов. Помимо этого, президент НАНА подарил руководству района, а также библиотеке средней школы села Хындрыстан семь томов многотомника "История азербайджанской литературы" и ряд исследовательских трудов.

Затем выступили депутат Милли Меджлиса член-корреспондент НАНА Бахтияр Алиев, народный поэт Сабир Рустамханлы, директор

Института рукописей НАНА академик Теймур Керимли, а также проживающий в селе Хындрыстан праправнук Гасым бека Закира Бахрам Шукюрюв, исследователь наследия поэта доктор филологических наук, профессор Рагуф Керимов и представитель рода великого поэта Гюнель Велиева.

В их выступлениях говорилось о литературно-общественной среде Карабаха, а также отмечалось, что по постановлению Кабинета министров от 7 мая 2019 года он вошёл в список авторов, произведения которых объявлены государственным достоянием.

В ходе мероприятия академик Теймур Керимли преподнёс представителям рода Гасым бека Закира копии некоторых образцов рукописей великого поэта, которые хранятся в Институте рукописей НАНА. Также учёные Академии наук подарили общественности Агдамского района монографические исследовательские труды, посвящённые жизни и творчеству поэта, и другие книги.

В художественной части мероприятия были представлены различные музыкальные номера в исполнении заслуженного артиста республики Фируза Сахавата в сопровождении инструментального ансамбля "Карабах" Агдамского музыкального колледжа, а также педагогов и студентов этого учебного заведения.

Наука глобальна и универсальна

Знания об искусственном интеллекте - это форма перехода к обществу диалога поколений, полов, групп, страт

После победы в Отечественной войне в стране активизировался процесс поиска новых решений в управлении, социальной сфере, экономике, стало меняться и сознание граждан. Понятно, что в этих поисках, по существу, коренных реформах Президента страны, выражено его стремление сделать Азербайджан значимым государством в мировой политике.

Для этого выбран курс, включающий в себя и новую геополитику (вспомним сотрудничество с ОТГ), и переход к современным альтернативным видам энергетики и экономики, и восстановление Карабаха и многое другое.

Но при всей значимости этих свершений многое в обновлении страны, выборе новой национальной идеи зависит от науки, от того, как будет проведена ее реформа, какую роль во всех этих процессах будут играть знающие свое дело ученые.

В этом контексте трудно переоценить роль состоявшейся в Баку COP-29, а также поступательного перехода к чистой энергетике, стремления к развитию экологического сознания граждан страны: все эти решения, а также возведение "умных городов и сел" в Карабахе и Восточном Зангезуре, открытие Карабахского университета, поиск нового типа отношений между менеджерами и учеными показывают, что налицо - стремление реформировать науку, сделать ее более адекватной прикладным задачам.

Время решительных изменений

С одной стороны, наука в нашей стране всегда была в той или иной степени прикладной (вспомним успехи нефтехимии, геологии, физики полупроводников), а с другой - говоря, об общественных науках, подчеркнем их активное участие в идеологической и просветительской работе, в освещении курса страны на мультикультурализм и опровержении многих выдумок и домыслов нашего противника. От всего этого, понятно, отказываться нельзя.

Однако сегодня этого явно недостаточно. Настало время решительных, даже коренных изменений в науке, иначе определенное и где-то понятное отставание от мировых научных центров станет непреодолимым, ведь наука - это не только открытия и награды, как многие думают, это еще и перемены в сознании ученых, управленцев, преподавателей, простых граждан. Вклад в науку - это не только прикладные исследования и быстрый эффект, это еще и долгосрочное планирование и инвестиции в наше совместное будущее.

Перемены в науке, таким образом, - это изменения в подходе к тому, что называется современной наукой и знанием, и связаны они с искусственным интеллектом (ИИ), цифровым сознанием. Разговоров об этом много, а вот размышлений о том, как ИИ обновляет науку, что надо сделать ученым, чтобы работать с ним по-новому, какие пути ведут к позитивным переменам, гораздо меньше. Вероятно, дело здесь не только в выборе тем, в создании новых подразделений, переводах статей и книг, а также издании их в престижных журналах с высоким рейтингом.

ИИ как бы подсказывает нам, что дело в интеллекте, в знаниях о нашем сознании, мозге, теле. И наиболее важной сферой для развития страны в таком контексте оказывается наука, знания, которые раскрывают обществу информацию о том, как думает человек, какие ценности он выбирает, что в действительности привлекает в его деятель-

ности, насколько и почему он верно судит или ошибается. И только знания об этом формирует то, что называется прогностическая наука и предвидение.

ИИ заглядывает в наши возможности

Километры, килограммы, доллары зависят от того, как мы используем свой интеллект, что мы в него вкладываем. Кто-то нам возразит: "А причем здесь ИИ?". Ответ понятен не всем, но мы-то знаем, что искусственный интеллект позволяет нам заглянуть не столько в его возможности, сколько в наши, позволяет сравнить их, чтобы понять, куда мы идем. И многое здесь зависит от того, как мы его используем - только ли в прикладном значении или концептуально иначе.

Ни для кого не секрет, что ИИ может угрожать нашим детям. И речь не столько об угрозах, сколько о том, что человек

столь стремительно меняется, что его становится трудно контролировать: уже сейчас молодежь преподносит сюрпризы. А знания об ИИ, о сознании - это форма перехода к обществу диалога поколений, полов, групп, страт. Таким образом, есть запрос на теорию разумного управления не только обществом и индивидом, но и с самим собой, а самое главное - есть возможность ответить на новые вызовы времени.

Многие понимают, что ИИ - это применение информационных технологий, многие знают, что компьютеры ускоряют научный процесс, они быстро считают, переводят материал на различные языки. Некоторые люди знают, конечно, и о больших суперкомпьютерах. Но неужели дело только в использовании ПК? Конечно, нет. ИИ предполагает создание теории интегрированной информации, основанной на нейронной или вычислительной концепции, новом понимании архитектуры уже наших, человеческих, сознания и мозга, требующем объяснения природы и источника сознания. ИИ создал компьютерные и когнитивные науки, консолидировал такие сферы, как нейробиология, нейрофизиология, математика, физика, химия, философия и психология для того, чтобы понять, как работает интеллект, причем

не только искусственный, но и естественный, человеческий.

Понятно, что в такой науке многое зависит от интеллекта ученого, именно его возможности оказываются в центре достижений научных коллективов, что требует, естественно, и применения новых форм организации труда, и поощрений, и отчетности, и способности работать вместе с другими, наладить научный диалог, принять новую этику ученого: к слову, многие наши ученые испытывают трудности во взаимодействии не только с учеными других стран, но и своей.

Истина не абсолютна, а конкретна

Отметим, что раздаются даже голоса о запрете ИИ. А между тем, он расширяет наше сознание, наши способности и возможности и, соответственно, опасности. Многие думают, что дело в памяти компьютера, симуляции действительности, создании дополнительной реальности, и даже в способности искать плагиат. Все это важно, но абсолютно недостаточно. Главное - начать исследования мозга и сознания, способствовать изучению биоэтики, становлению когнитивных исследований.

Наука глобальна и универсальна, а потому консолидировать - это про то, с какими странами, какими научными коллективами нам необходимо работать. В этом плане отметим, что и у наших ученых есть серьезные исследования в сфере философии сознания, искусственного интеллекта, информационных технологий. Настало время соединить усилия тех, кто исследует мозг и тело с теми, кто исследует сознание. То есть, междисциплинарные исследования - не только для вызовов времени, но и для достижения результатов. Они требуют соответ-

ствующей подготовки, нового языка исследования, а не только своих понятий, проверки своих результатов, выпуска своих журналов и диссертационных шифров.

Мы не будем отказываться и от традиционных дисциплинарных исследований, хотя в наше время открытия совершаются на стыке наук. Нужна качественная дисциплинарная подготовка, но не догматическая, когда каждый специалист мнит пределом высшей науки только свою, не замечая, что у каждой из них - свои требования, своя, пусть и ограниченная, истина, в которой теперь используется ИИ, а потому возникает потребность в новой научной культуре и этике, понимании того, что истина и знание возникают на стыке наук, что истина не абсолютна, а конкретна.

И, наконец, отметим, что дополнительные знания в сфере сознания могут быть использованы в идеологии, в трудах по исследованию национальной идеи, достижению солидарности и диалога в обществе. И такие работы в этой сфере уже есть, к примеру, книги, изданные в Институте философии и социологии НАНА - "Ильхам Алиев: концептуальные особенности и философия национальной идеи в настоящую эпоху", "Национальное сознание и самосознание в контексте нечеткой логики и эпистемологических особенностей", "Философия искусственного интеллекта и прообразы науки будущего", а также статьи в престижных научных журналах.

Ильхам МАМЕДЗАДЕ,
директор ИФС НАНА,
доктор философских наук, профессор

Дыхание НОВОЙ ЖИЗНИ

Третий вторник марта известен в народе как вторник, пробуждающий ветер

Третий вторник в преддверии Новруза связан с могучей стихией воздуха. Об этом говорится в статье сотрудника Института фольклора НАНА доцента Шакира Алабалева.

Четыре священные стихии, четыре столпа праздника Новруз, олицетворяющего приход весны, зарождение новой жизни. Соответственно и вторников в преддверии Новруза - четыре. И третий из них - вторник ветра. В обрядах, связанных с этим вторником, и в ритуалах, прослеживается символика ветра.

"В праздничные дни было принято устраивать народные гуляния. В большинстве районов невесты и девушки участвовали в народных играх - "Ахышта", "Халай", "Йашыл йарпаг, гызыл гюль", "Гый гылындж", "Турнавурду", "Бяновше".

Древние весенние обряды в Шеки-Загатальском регионе известны среди аварцев как "Мэрэке", "Горгут", "Вертивер" и "Укур", в ходе которого устраивались веселые празднества, игры, накрывались праздничные столы, было принято отправлять еду неимущим и немощным, не присутствующим за столом, устраивались смотрины невесты.

В Губе существовала традиция "Мюрвэт тойу", предусматривающая проведение свадьбы для сирот и неимущих. На это торжество сходились старейшины, почтенные жители села, чтобы справить свадьбу молодым. А для новобрачных, не имевших крыши над головой, строили жилье.

Примечателен и обряд "Кюфдиби" - своего рода игра, в которой парни и девушки, раскачиваясь на качелях, поют и беседуют друг с другом, соприкасаясь с могучей воздушной стихией - стихией ветра. Все эти народные игры, включая "Ахышта" и "Халай", содержат мотивы, воспевающие силу ветра, воздуха. "Весна идет и песнь несет, душа поет", - эти слова в песнопениях возвещают о приходе весны, пробуждении жизни. В этих песнях дыхание человека растворяется в воздухе, давая жизнь веселой, озорной, преисполненной молодости, песне, душа человека ликует, душа поет в унисон с природой, восхваляя ее, воздавая должное силе воздуха и ветра.

Особо примечательно хоровое пение девушек и танец "Яллы". Хоровое пение, то есть совместное исполнение веселых, жизнерадостных песен, когда дыхание сливается в едином, проникновенном звучании песен, возвещает о пробуждении жизни, духовном подъеме и жажде жизни. Кроме того, сам танец "Яллы", то есть "йелли" (воздушный, народный) и манера его исполнения, когда люди, держа за руки, образуют круг и движутся, раскачиваясь, еще раз возвещают о присутствии в этих народных мотивах могучей энергии ветра (воздуха), - отмечается в статье.

SCIENCE

Newspaper of the Presidium of the Azerbaijan National Academy of Sciences

A scientific conference on the topic "Gasim Bey Zakir and the Literary-Social Environment of Karabakh" was held in Aghdam

The President of ANAS, Academician Isa Habibbeyli delivered a speech at the event. A scientific conference on the topic "Gasim Bey Zakir and the Literary-Social Environment of Karabakh" was held in Guzanli settlement of Aghdam.

A delegation led by Academician Isa Habibbeyli, the President of ANAS, also participated in the conference. The conference participants first visited the monument of National Leader Heydar Aliyev and laid flowers in front of it.

Then, a tree planting campaign was held in the central part of Khındiristan village, on the occasion of the opening of a new park named after the great poet Gasim Bey Zakir. It was noted that a Memorial Museum dedicated to the poet is also planned to be established in the park.

The National Anthem of Azerbaijan was played at the event held at the Aghdam Mugham Center, and the memory of the Great Leader Heydar Aliyev and the martyrs was honored with a one-minute silence.

The event was opened with an introductory speech by Vagif Hasanov, the head of the Aghdam District Executive Power, who delivered a detailed speech on the life and works of Gasim Bey Zakir and the literary environment in Karabakh.

Then, the President of ANAS, Academician Isa Habibbeyli spoke about the life, period, and creativity of the great poet Gasim Bey Zakir. He said that Gasim Bey Zakir gained fame as a powerful wordsmith by continuing and developing the best aspects of classical Eastern literature in his distinctive satirical and lyrical style. Academician Isa Habibbeyli noted that Gasim Bey Zakir elevated the Azerbaijani literary language to a new level, distinguishing himself with his satirical poems, gazals, goshmas, and gerayli. He emphasized that the great poet attracted attention as a master of words, and his literary legacy has become an integral part of our cultural heritage.

Academician Isa Habibbeyli presented several monographic works published by the Academy, a copy of manuscript of Gasim Bey Zakir stored at the Institute of Manuscripts of ANAS, and a portrait of Gasim Bey Zakir painted by Aynura Hashimova, PhD in Art Studies and a staff member of ANAS, as the first exhibits to the Gasim Bey Zakir Memorial Museum to be established. The President of the Academy also presented the 7 volumes of the "Azerbaijani Literary History" series, which have been published to date, along with several research works, to the leadership of the district and the library of the Khındiristan village secondary school.

Then, member of Milli Majlis and corresponding member of ANAS, Bakhtiyar Aliyev, People's Poet Sabir Rustamkhanli, Director of the Institute of Manuscripts of the Academy, Academician Teymur Karimli, Gasim Bey Zakir's great-great-grandson, Bahram Shukurov, researcher of poet's heritage, Doctor of Philology, Professor Raguf Karimov, and a representative of the poet's family, Gunel Valiyeva made speeches at the meeting. They spoke about the literary and social environment of Karabakh, the life and works of Gasim Bey Zakir, a prominent representative of 19th-century realist Azerbaijani literature, and his literary legacy as an integral part of our cultural heritage. It was noted that by the decision of the Cabinet of Ministers, dated May 7, 2019, Gasim Bey Zakir was included in the list of authors whose works have been declared state property in Azerbaijan.

During the event, Academician Teymur Karimli presented some pictures of manuscripts of the great poet, stored at the Institute of Manuscripts of ANAS, to representatives of the family of Gasim Bey Zakir. Additionally, monographic research works and other books dedicated to the life and works of the poet were gifted to the local community.

Various musical performances were presented to the conference participants during the artistic part of the event.

The Azerbaijan-Egypt scientific cooperation was discussed at ANAS

The President of ANAS, academician Isa Habibbeyli met with Professor Tarek Muhammad, the head of the Center for Cultural and Educational Relations of the Embassy of the Arab Republic of Egypt in Azerbaijan and cultural attache.

At the meeting held at the Presidium of ANAS, the President of the Academy, academician Isa Habibbeyli underlined the importance of Azerbaijan-Egypt relations, highlighting the depth of the existing historical and cultural ties. He pointed out the significant achievements made in the development of these relations in the fields of politics, economy, science and culture in the modern era. These relations serve the national interests of both countries, play an important role in ensuring peace and stability in the region, and have strategic significance in terms of acting as a bridge between the East and the West.

Academician Isa Habibbeyli informed the guest about the history and areas of activity of the Azerbaijan National Academy of Sciences, as well as the achievements of the scientific institution. He said that he had visited the Arab Republic of

Egypt several times and had participated in establishing cooperation relations with Cairo University and other scientific centers for many years. The academician also said that the works of the great democratic writer Jalil Mammadguluzade were published in Arabic in Egypt and he was the author of the idea and "Preface".

Professor Tarek Muhammad, the head of the Center for Cultural and Educational Relations of the Embassy of the Arab Republic of Egypt in Azerbaijan and cultural attache, expressed his gratitude for the warm meeting. He emphasized that the friendly relations between Azerbaijan and Egypt continue to develop and that the

center he leads plays an active role in expanding scientific, literary and cultural ties between the two countries. The guest also pointed out their interest in establishing active cooperation relations to enhance scientific and literary ties between the scientific institutions of Egypt and ANAS.

The meeting highlighted the importance of scientific exchange, joint projects, and research between scientific institutions of Egypt and ANAS. For this reason the preparation of a cooperation agreement and other related issues were discussed, leading to a relevant agreement.

At the end, the sides exchanged gifts as a reminder of the meeting.

An event dedicated to March 27-"Science Day" will be held at ANAS

The issue discussed at the next meeting of the Presidium of ANAS was the organization of "Science Day" at ANAS.

In his speech, the President of ANAS, Academician Isa Habibbeyli noted that the determination of "Science Day" in Azerbaijan on the exact day of the establishment of the Azerbaijan National Academy of Sciences is a clear example of the high attention, care, and trust shown by the head of state towards ANAS, Azerbaijani science, and Azerbaijani scientists.

He underlined that at the foundation of this trust lies the role of ANAS, which has undergone 80 years of historical development, in shaping the modern culture of Azerbaijan, the ideology of national statehood and Azerbaijanism, and in fostering the national intellectual elite.

"Currently, the development of Azerbaijani science and the Azerbaijan National Academy of Sciences, one of its main leading centers, is continuing in accordance with new realities. The foundation of this development lies in actively participating in the implementation of the state policy determined by the President of the Republic of Azerbaijan, Ilham Aliyev and directed at the com-

prehensive development of the country and being an integral part of the reforms that the Azerbaijani state has purposefully carried out in the field of scientific activity,"- said Academician Isa Habibbeyli.

The head of ANAS mentioned that the celebration of "Science Day" is of great importance in terms of strengthening the reputation of scientific activity in society, popularizing science, recognizing the efforts of scientists, and encouraging them to achieve new scientific achievements and success.

During the meeting, it was decided to hold the "Science Day" event of ANAS on April 10, 2025, and the event program was approved.

Редакционная коллегия:

Иса Габиббейли, Дильгам Тагиев, Ибрагим Гулиев, Наргиз Пашаева, Расим Алигулиев, Тофик Нагиев, Ирада Гусейнова, Говхар Бахшалиева, Ариф Гашимов, Джамиль Алиев, Исмаил Гаджиев, Фуад Алиев

Главный редактор: Агагусейн Шукюров

Адрес: Баку, AZ 1001,
ул.Истиглалийят, 30, Президиум НАНА
e-mail: elm.nauka.gazet@gmail.com

Мнение авторов может не совпадать с мнением редакции.

Тираж: 2000